

**ARİSTOTELES RETORİĞİ VE SİYASÎ
KONUŞMALARDAN ÖRNEK METİNLER**

Okan BAĞCI

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Prof. Dr. Ruhattin YAZOĞLU

2013

Her Hakkı Saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Okan BAĞCI

ARİSTOTELES RETORİĞİ VE SİYASÎ KONUŞMALARDAN
ÖRNEK METİNLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Prof. Dr. Ruhattin YAZOĞLU

ERZURUM-2013

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

11/07/2013

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Aristoteles Retoriği ve Siyasî Konuşmalardan Örnek Metinler" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/07/2013

Okan BAĞCI

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Ruhattin YAZOĞLU danışmanlığında, Okan BAĞCI tarafından hazırlanan bu çalışma 11/07/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ruhattin YAZOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Tuncay İMAMOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Murtaza KÖSE

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RETORİĞİN TARİHÇESİ, TANIMI, TÜRLERİ VE BÖLÜMLERİ

1.1. TARİHÇE	6
1.2. RETORİĞİN TANIMI	10
1.2.1. Genel Tanım.....	10
1.2.2. Mantık Bilimindeki Tanımı.....	10
1.2.3. Retorik ve Diyalektik	12
1.3. RETORİĞİN TÜRLERİ	13
1.3.1. Törenselsel Retorik.....	14
1.3.2. Adlî Retorik.....	15
1.3.3. Siyasî Retorik.....	16
1.4. RETORİĞİN ŞEKLİ	18
1.4.1. Üslup	18
1.4.2. Düzen	21

İKİNCİ BÖLÜM

ETHOS, PATHOS VE LOGOS

2.1. ETHOS.....	24
2.2. PATHOS	26
2.2.1. Duygular.....	28
2.2.2. Pathosu Oluşturan Kitleler.....	31
2.3. LOGOS	32
2.3.1. Matvî Kıyaslar	33
2.3.2. Vecizeler	35
2.3.3. Örnekler	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RETORİKTE KANITLAMA YOLLARI VE ÖRNEK METİNLER

3.1. OLUMLU KANITLAMA YOLLARI.....	38
3.2. SAHTE MATVÎ KİYASLAR VE ÇÜRÜTME	54
SONUÇ.....	60
KAYNAKÇA	62
ÖZGEÇMİŞ.....	64

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ARİSTOTELES RETORİĞİ VE SİYASÎ KONUŞMALARDAN ÖRNEK
METİNLER****Okan BAĞCI****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ruhattin YAZOĞLU****2013, 61 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Ruhattin YAZOĞLU****Prof. Dr. Tuncay İMAMOĞLU****Doç. Dr. Murtaza KÖSE**

Bu tezin amacı, retorîği, Aristoteles'in *Retorik* adlı eserinde ortaya koymuş olduğu bakış açısından ele almaktır. Aristoteles'in bu eserinde logosu merkeze koyan bir yaklaşım kolayca gözlemlenebilmektedir. Dolayısıyla, bu tez esasen, içerisinde ispatlama yöntemlerinin de analiz edildiği logosa odaklanmaktadır.

Retorik'te etraflıca incelenen ikinci alan ise siyasettir. Bu durum, bu tez açısından, siyasî figürlerin konuşmalarından alınacak metinlerle kanıtlama yollarının kullanımlarının örneklendirilmesini zarurî kılmaktadır.

Bu çalışma süresince elde edilen tüm sonuçlar göstermektedir ki, yaklaşık yirmi üç asır önce yazılmış olan *Retorik*'te dile getirilmiş olan kanıtlama yöntemleri hâlâ etkilidir ve siyasetçiler tarafından kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Retorik, Siyaset

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

**ARISTOTELIAN RHETORIC AND SAMPLE TEXTS FROM POLITICAL
SPEECHES**

Okan BAĞCI

Advisor: Prof. Dr. Ruhattin YAZOĞLU

2013, 61 pages

Jury: Prof. Dr. Ruhattin YAZOĞLU

Prof. Dr. Tuncay İMAMOĞLU

Assoc. Prof. Dr. Murtaza KÖSE

The aim of this thesis is to study the art of rhetoric from the point of view Aristotle reflected in his work named *Rhetoric*. A logos-based approach can easily be noticed in Aristotle’s work. Therefore, this thesis focuses mainly on logos, in which the methods of proving ideas are analysed.

The second field to be thoroughly studied in *Rhetoric* is politics, which makes it necessary for this thesis to illustrate the uses of demonstration methods using sample texts from speeches of political figures.

The overall results obtained during this study indicates that the demonstration techniques mentioned in *Rhetoric*, written approximately twenty-three centuries ago, are still effective and used by politicians.

Key Words: Aristotle, Politics, Rhetoric

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, retorik sanatı, Aristoteles'in bakış açısından ele alınmış olup, retorikle ilgili genel bilgilerin yanı sıra, temel unsurları olan ethos, pathos ve logos da yer verilmiştir. Aristoteles'in *Retorik* adlı eseri, çalışmanın en temel kaynağı olarak kullanılmış, bu eserde de oldukça geniş yer bulan "kanıtlama yolları" ayrı bir bölümde incelenmiştir.

Çalışma giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde retorik hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ethos, pathos ve logos unsurları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise, kanıtlama yolları ve örnek metinlere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ele alınmış olan kanıtlama yollarının siyasetle ilişkisini gösterebilmek amacıyla günümüz siyasetinden örnek metinler kullanılmıştır. Bu örnekleri kullanırken, hem bir dağınıklığın oluşmamasını temin etmek için, hem de çalışmanın tarafsızlığını sağlamak için bir takım sınırlar çizilmiştir. Bu sınırlar çerçevesinde kullanılan metinler Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin liderlerinin grup toplantılarında 2013 yılında yapmış oldukları konuşmalara müracaat edilmiştir.

Çalışma boyunca günün her saatinde ulaşabildiğim, bilgi ve birikimiyle desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ruhattin YAZOĞLU başta olmak üzere, bölüm hocalarıma ve her daim yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

İnsanoğlunu hayvanlardan ve diğer canlılardan ayıran ve onlardan üstün kılan en önemli özelliğinin akıl olduğuna hiç şüphe yoktur. Aklın varlığının anlamlı olabilmesinin başta gelen şartı ise, akıl yürütmenin ve düşünmenin mahsullerinin söze dönüştürülmek suretiyle paylaşılmasıdır. Böyle bir paylaşım gerçekleşmedikçe, düşünceler sessizliğe mahkûm edilmiş, akıl ise paslanmaya terk edilmiş olacaktır. Sonuç olarak düşünme mekanizması kısır bir döngüye terk edileceği gibi, yeni düşüncelerin gelişimi önüne de aşılmaz engeller konulmuş olacaktır. O halde, konuşma aklın sağlığını destekleyen ve geliştiren bir unsurdur¹.

Bir insanın kendisini mantıklı konuşma yoluyla savunması ile kolları ve bacaklarını kullanarak savunması arasında bir fark yoktur. Akıl, mantık ve konuşma insanlara ait gereçler olması bakımından diğer uzuvlarından farklı değildir².

Akıl ile konuşma arasında böylesine sıkı bir ilişki bulunmasından dolayı, İslâm mantıkçıları mantık kitaplarında tasdik türleri ve beş sanata hep yer vermişlerdir³. Retorik de bu eserlerde hitabet başlığı altında ele alınmıştır.

Bu çalışmanın konusu da retorik olmakla beraber, retorik mantık biliminin de kurucusu olan Aristoteles'in bakış açısı temel alınarak incelenmiştir. Aristoteles'in retoriğe bakışı üç açıdan diğer yaklaşımlardan ayrılır. Bunlardan birincisi, Aristoteles'in retoriği olumsuz algılara karşı savunmuş olması; ikincisi merkezine “logos”u koymuş olması; üçüncüsü ise en önemli retorik türü olarak siyasi retoriği görmüş olmasıdır.

Aristoteles, retoriği tıp gibi bilimlerle kıyaslayarak, arzu edilen sonuçlara her ikisinde de elde bulunan imkânların doğru kullanılmasıyla ulaşılabileceğine işaret ederek, bir bakıma metotları olmayan bir retoriğin başarısızlığa mahkûm olacağını savunmuştur. Nasıl ki bir doktor bir hastalığı herhangi bir şekilde değil, ilmiyle elde ettiği imkânları kullanarak tedavi ederse, hatip de ikna etmekte benzer imkânlara sahip olduğu sürece bir ilme sahip olarak değerlendirilebilecektir⁴.

¹ Emin Özdemir, *Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 10.

² Aristoteles, *Retorik*, (Çev. Mehmet H. Doğan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012, s. 36.

³ Ruhattin Yazzoğlu, Tuncay İmamoğlu, *Klasik Mantık*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2010, s. 105.

⁴ Aristoteles, *Organon V Topikler*, (Çev. H. Ragıp Atademir), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996, s 6-7.

Aristoteles bir bakıma hatiplere insanların dimağlarında ortaya çıkan ve tutkularında üstü kapalı olarak ifadesini bulan “iyi” mefhumunu konuşmalarına aktarabilmelerinin yollarını göstermiştir. Bir retoriğin yalnızca doğru ve adil değil, aynı zamanda başarılı olabilmesi insanoğlunun işte bu tabiatının anlaşılmasına bağlıdır⁵.

Retoriğin özellikle sofistler tarafından farklı amaçlarla kullanılmış olması, insanlarda retoriğe karşı olumsuz bir tavra neden olmuş; hatta Platon gibi önemli isimler retoriğe karşı eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Aristoteles ise bir aracın kötü amaçlar için kullanılmasının o aracı kötü kılmayacağını söyleyerek retoriği savunmuştur.

Retoriğin iki taraflı bir bıçak olduğu inkâr edilemez bir gerçektir⁶. Ancak, retoriğin özellikle faydalı olduğu durumlar da göz ardı edilmemelidir. Ortada bir gerçek yoksa veya gerçek gösterilemiyorsa bir takım ikna metotlarına ihtiyaç duyulması doğaldır. İkna açısından retorik, gerçek gösterilebilir olduğunda dahi önem arz eder. Retoriğin en çok sorgulanan yanı ise, ortada hiçbir gerçek yoksa bile insanların retorik vasıtasıyla ikna edilebilmeleridir. Oysa gerçekleri ortaya koymakla ilgili sağlam bir yöntemin bulunmadığı bazı dönem ve toplumlarda, retoriğin gerekliliği daha iyi anlaşılabilir. Ayrıca, yaşam tarzları ve inançlar üzerine sürüşmelerin yaşandığı toplumlarda retorik, bu tür fikir ayrılıklarının uzlaştırılmasının tek yoludur. Son olarak, bilimin olmadığı veya yetersiz kaldığı ortamlarda, farklı düşüncelerin değeri retorik olmaksızın anlaşılamaz⁷.

Retorik, bir sanat olarak ele alındığında, tüm sanat dalları gibi içerisinde bir takım estetik öğeleri bulundurmak zorundadır. Üslup başlığı altında incelenebilecek olan bu öğeler, ses tonu, sesin yüksekliği ve beden dilini içerir. Edebî açıdan ele alındığında ise, dilin doğru kullanımı ve konuşmanın doğru bölümler halinde düzenlenmesi, retoriğin sanatsal değerine katkı sağlayacaktır.

Bir konuşma yukarıdaki ilkeler göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Retoriğin, hazırlanmasından sonraki aşaması ise, uygulamasıdır. Genel olarak uygulamanın üç türünden bahsedilebilir: Doğaçlama, okuma ve şematik konuşma⁸.

⁵ Mary P. Nichols, "Aristotele's Defense of Rhetoric", *The Journal of Politics*, 49 (3), 1987, 657-677.

⁶ Peter France, "The Uses of Rhetoric", *History of European Ideas*, 1 (2), 1981, 133-141.

⁷ Peter Munz, "The Rhetoric of Rhetoric", *Journal of the History of Ideas*, 51 (1), 1990, 121-142.

⁸ İbrahim Emiroğlu, *Klasik Mantığa Giriş*, Elis Yayınları, Ankara 2011. S. 229-230.

Doğaçlama, irticalen konuşma olarak da adlandırılır ve hitabeti uygulamanın en etkili yoludur⁹. En büyük hatiplerin tercih ettiği yöntem de olan doğaçlama, konuşmacının hem konusunu çok iyi bilmesini, hem de konuşmaya çok iyi bir hazırlık yapmasını gerektirir. İrticalen konuşan hatip, konuşmasını yaparken hangi cümleleri kuracağıyla ilgilenmez. Onun ihtiyaç duyduğu tek şey, hangi konulardan bahsedeceğini hatırlayabilmesidir, bunun için de, kullanmayacak olsa bile, küçük notlar hazırlaması yeterli olacaktır.

İrticalen konuşmanın, bir hatibe, duygularını beden diliyle bütünleştirebilmek, dinleyicilerle göz teması kurabilmek, özgüvenini sergileyebilmek ve canlı bir konuşma sergileyebilmek gibi avantajlar sağlar.

Okuma, hitabeti sergilemenin en etkisiz yoludur¹⁰. Hatip, önündeki kâğıdı okurken dinleyicilerle herhangi bir bağ kuramaz ve bir bakıma “hatip” olarak adlandırılmayı da hak etmez. Belki devlet büyüklerinin, ağızlarından çıkan her söz çok önemli olduğu için, önemli meseleler üzerine konuşurken okuma yolunu tercih etmeleri anlaşılabilir. Yine de, bu tür bir hitabetin, dinleyiciler üzerinde tesirli olması beklenmemelidir.

Şematik konuşma ise, irticalen konuşma ile okumanın avantajlarını birleştiren bir yöntemdir. Burada ilke, konuşmanın tam olarak metinden yapılması değil, önceden başlıklar halinde hazırlanmış olan konuşmanın uygulanmasıdır. Bu uygulama, konuşmacıya hem kullanabileceği bir metin sağlar, hem de konuşmanın tamamı boyunca olmasa da, dinleyicilerle bağ kurma imkânı verir.

Retoriğin temel unsurlarının “ethos” yani konuşmacı, “pathos” yani dinleyici ve “logos” yani iletişim aracı olduğu retorikle ilgilenen herkesin üzerinde mutabakata vardığı bir gerçektir.

Ethos denilince akla, hatibin konuşması esnasında sergileyeceği tavırlarla dinleyicilerin güvenini kazanması gelir¹¹. Son zamanlarda “imaj” kelimesiyle ifade edilen ethosun, aslında konuşmanın ahlakî boyutu olduğu söylenebilir. Zira iyi ahlak sahibi olmayan bir konuşmacının, inandırıcılıktan uzak olacağı açıktır.

⁹ Nejat Muallimoğlu, *Bütün Yönleri ile Hitabet*, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 2011, s. 275.

¹⁰ Muallimoğlu, s. 273.

¹¹ Aristoteles, *Retorik*, s. 38.

Pathos ise, dinleyicilerde, inanmayı destekleyecek bir takım duygular uyandırmayı temel alan bir unsurdur¹². Neticede, farklı duygular içindeki kitlelerin, aynı olgular için verecekleri kararlar da farklı olacaktır. Bu unsuru etkili bir şekilde kullanabilmenin yolu ise, öfke, kin, dostluk, düşmanlık gibi duyguların ve onları meydana getiren hallerin iyi anlaşılmasından geçer. Ayrıca, pathosu oluşturan kitleler, gençler, yaşlılar, olgunlar ve zenginler gibi sınıflara ayrılmalı ve her bir sınıfın özellikleri etraflıca bilinmelidir. Sonuç olarak, pathos, konuşmanın duygusal unsurudur denebilir.

Logos, retorığın, mantıkla en çok ilişkili olan unsurudur¹³. Mantıktaki kıyaslara yakın özelliklere sahip olan matvî kıyaslar, örnekler ve göstergelerin, retorikte kullanımı logos unsuru altında incelenen hususlardır. Ayrıca, olumlu kanıtlama ve çürütme gibi konuları da kapsayan logos, retorığın aklî boyutu olarak ele alınabilir.

Anlaşmazlıkların ortaya çıktığı nokta ise hangi unsurun retorığın merkezinde olması gerektiği hususundadır. Aristoteles'in bu konudaki tavrı, mantık biliminin kurucusu olmasıyla da örtüşür şekilde, açık bir biçimde "logos"tan yana olmuştur. Ona göre retorığı ele alanlar incelemelerini bu sanatın ancak bir bölümüyle sınırlandırmışlardır. Oysa bu sanatın özü inandırma teknikleridir, geriye kalan her şey daha küçük bir öneme sahiptir¹⁴.

Retorığın türleri genel manâda akademik, askerî, siyasî, hukukî, dinî ve açış konuşmaları şeklinde sıralanabilir¹⁵. Aristoteles ise retorığı zaman mefhumuyla ilişkilendirmek suretiyle üç türden söz etmektedir. Bunlardan ilki, gelecekte gerçekleşmesi muhtemel olayların yarar ve zararlarını konu edinen siyasî retorik; ikincisi, geçmişte gerçekleşmiş bir eylemi yasalar açısından ele alan adlî retoriktir. Üçüncüsü de, içinde bulunulan zamanda mevcut bir olayı veya kişiyi övmeyi veya yermeyi konu edinen törensel retoriktir¹⁶. Aristoteles, bu üç türden siyasî retorığın en önemli tür olduğunu çok açık bir şekilde ifade etmiştir.

¹² Aristoteles, s. 38.

¹³ Aristoteles, s. 38.

¹⁴ Aristoteles, s. 35.

¹⁵ Yazoğlu, İmamoğlu, s. 122.

¹⁶ David Ross, *Aristoteles*. (Çev. Ahmet Arslan) Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 422.

Bu çalışmanın konusunun Aristoteles retoriği olarak belirlenmiş olmasının doğal bir sonucu olarak, retoriğin temel unsurları bakımından “logos”, türleri bakımından ise siyasî retorik ön plana çıkmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

RETORİĞİN TARİHÇESİ, TANIMI, TÜRLERİ VE BÖLÜMLERİ

1.1. TARİHÇE

Retoriğin kullanımı, insanoğlunun iletişim kurma ihtiyacının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, retoriğin tarihçesinin, insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir. Ancak, Pers saldırısının, retorik üzerine yapılan çalışmaların çıkış noktası olduğunu iddia etmek yanlış olmaz, çünkü demokrasinin kazanılması ve uygulama alanındaki gelişimi de bu saldırının hemen sonrasına denk gelmektedir. Demokrasi kazanımı siyasi serbestliğe, bu serbestlik ise konuşma özgürlüğüne önayak olmuştur. Konuşma özgürlüğünün önündeki monarşi ve tiranlık engeli ortadan kalkmış ve konseylerde ve halk toplantılarında konuşabilen bireyler kendilerini ifade edebilecekleri yeni bir mecraya kavuşmuşlardır. O zamana kadar siyasette yer almak gibi tutkulara sahip olup, bu duygularını içlerine hapsedmek zorunda kalan herkes, bir siyasi kariyer edinme ve siyasette aktif rol alabilme adına topluluk önünde konuşabilme becerisinin bir çeşit zorunluluk olduğunu görmeye başlamışlardır¹⁷.

Yunanlıların başlangıçtan beri siyasete ve davalara meraklı olmaları ve bu alanlarda bir nüfuz kazanmaya hevesli olmaları da, şüphesiz ki, retoriğin doğuşuna ve yükselişine katkı sağlamıştır. Onların düşünsel aktivitelere daima meyilli oluşları, retorik sanatına günümüz toplumlarına kıyasla daha büyük bir önem atfetmelerine ve hem onun kuramıyla, hem de uygulamasıyla ilgilenmelerine yol açmıştır¹⁸.

Liderlik iddiası olan bir kişinin bir çeşit konuşma sanatı ustası olması gerektiği şeklindeki yaklaşım da aşağı yukarı retoriğin tarih sahnesine çıkışı kadar eskidir. Bu algının sebebi ise, iddialı bir konuşmacının, tıpkı bellekten piyano çalan bir piyanist gibi, konuşmasını yazılı bir metinden okumaması gerektiği inancına dayanmaktadır¹⁹.

Yunanlılara göre retorik, toplumda siyaset belirleme ve seçmenleri etkilemede bir araç olması nedeniyle, dolaylı da olsa, demokrasi varlığının imkânını temsil eder. Bu sanatı pek hoş karşılamayan Platon'un aksine, Aristoteles onu felsefeyle ilişkilendirmek

¹⁷ Vas. Th. Theodorakopulos, *Attika Retoriğine Giriş*, (Çev. Sema Sandalcı), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2004, s. 1.

¹⁸ Ross, s. 419.

¹⁹ Theodorakopulos, s. 2.

istemiştir, çünkü o, toplumların varmak istedikleri noktaların sabit bir durumdan ziyade, herkes tarafından tartışılması gereken sürekli bir gelişim olduğunu düşünmüştür. Quintilianus ve Cicero ise ethos merkezli bir retorik savunmuşlardır²⁰.

İşte bu koşullar altında retorik gelişirmeyi arzulayan çok sayıda teorisyen ortaya çıkmıştır. Ortaya konulmuş eserlerin çok sayıda olmalarına rağmen, eski Helen dünyasından günümüze ulaşmış olanları sınırlıdır. En önemli teorisyenler ve eserleri şunlardır:

Aristoteles *Rhetorike Tekhne*

Anaksimenes *Rhetorike pros Aleksandron*

Demetrios Phalereus veya Demetrios Tarseus *Peri Hermeneias*

Dionysios Halikarnasseus *Peri ton Arkhaion Rhetoron* ve *Peri Syntheseon Onomaton*

Anonim *Peri Hypsous*

Bu eserlerde dile getirilmiş olan teorileri başarıyla uygulamaya koyan etkili hatipler ise *On Retor* olarak adlandırılmış hatiplerdir ve isimleri şöyledir²¹:

Antiphon Rhamnousios (M.Ö. 480-411), Lysias (M.Ö. 459-380), Andokides (M.Ö.440-390), İsostrates (M.Ö. 436-338), İsaïos (M.Ö. 420-350), Aisknines (M.Ö. 397-322), Lykourgos (M.Ö. 390-325), Hypereides (M.Ö. 389-322), Demosthenes (M.Ö. 384-322) ve Deinarkhos (M.Ö. 360-290).

Sonraki yıllarda da retorik üzerine yazılmış eserler incelendiğinde, bu eserleri ortaya koyanların sıradan insanlar değil, düşünce tarihine geçmiş önemli kimseler oldukları görülebilir. Büyük filozoflar Platon ve Aristoteles, Romalı Quintilianus ve Tasitis, Katolik Kilisesi'nin kurucularından St. Augustine, Rönesans'ın etkili figürlerinden Erasmus, İngiliz düşünürlerinden Thomas Hobbes ve Francis Bacon gibi isimler retorik üzerine çalışmalar yapmışlar ve ortaya koydukları eserler her dönemde eğitim amacıyla kaynak olarak kullanılmıştır²². Buradan da anlaşılmaktadır ki retorik, tüm düşünce tarihi boyunca düşünür ve filozofların ilgi odağı olmuştur.

²⁰ Michel Meyer, *Retorik*, (Çev. İsmail Yerguz), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2009, s. 20-21.

²¹ Theodorakopoulos, *Attika Retoriğine Giriş*.

²² Muallimoğlu, s. 3-4.

Retoriğin ele alındığı kitaplardaki yaklaşımlar her zaman farklılık göstermiştir. Sosyal alanların tamamında olduğu gibi, her dönemin kendine has beklenti, ihtiyaç ve eğilimleri retorik alanına da yansımıştır. Örneğin, bir dönem sofistlerin mahkemelerdeki ve tören günlerindeki söylemler şeklinde sınırlı tuttukları retorik yaklaşımları ve uygulamaları retoriğe ilişkin, haksız yere, kötü bir algı oluşturmuştur. Bu algıya karşı çıkan ilk düşünürlerden olan Platon bir taraftan retoriğin bu şekilde uygulanmasını sert bir dille eleştirirken, diğer yandan da daha doğru olduğunu düşündüğü retorik prensiplerini ortaya koymuştur²³.

Aristoteles ise, retoriği doğru ellerde iyi amaçlar için kullanabilecek iken, yanlış ellerde kötü emellere alet olabilecek bir araç olarak görmüş; bu görüşten hareketle de, onu kullananların amaçlarının yanlış olmasının retoriğin bizzat kendisinin kötü olmasını gerektirmediği savını ileri sürmüştür. Ona göre retorik her şeyden önce, sofistlerin iddialarının aksine, dinleyicinin his ve heyecanlarını harekete geçirmeyi temel kabul etmez; bu his ve heyecanları, ancak bilgiye ve sağlam düşünceye dayanan söylemleri pekiştirmek için kullanır²⁴. Bu yaklaşımıyla Aristoteles, logosu retoriğin merkezine yerleştiren yaklaşımını açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Aristoteles'in, konuşma sanatı üzerine bir eser ortaya koyan ilk düşünür kendisi olmasa da, kendisinden önceki eserlere temel bir itirazı söz konusudur. O, retoriğin, en önemli kısmı olarak gördüğü kanıtlamanın ihmal edilerek, yalnızca dinleyenlerde coşku duyguları uyandırmaya yönlendirilmesine karşı çıkmıştır²⁵.

Aristoteles, retoriği savunurken, Aristophanes'in ve Platon'un temsil ettiği iki ayrı yaklaşımı karşısına almıştır. Bunların ilki retoriği siyasi toplum ve adalet adına; ikincisi ise felsefe adına eleştirmiştir²⁶.

Aristoteles'in gerçekleşmesine katkı sağladığı ve özgürlüğü merkeze koyan site, sofistlerin de sonu olmuştur. Retoriğin köklü bir değişim geçirmesinin bir başka sebebi de, eski skolastik-teolojik yaklaşımın başarısızlığa uğraması olmuştur²⁷.

²³ Muallimoğlu, s. 4.

²⁴ Muallimoğlu, s. 4.

²⁵ Ross, s. 419.

²⁶ Nichols, s. 658.

²⁷ Meyer, s. 21.

Aristoteles retorik alanında, en azından mantık ve felsefe alanında olduğu kadar, etkili olmadığını kabul etse de, ortaya koyduğu eser bu alanda otorite olmuştur. Bu, insanın eksik yönlerini ve bu eksikliklerden nasıl istifade edilebileceğini çok iyi bilen bir insanın yazmış olduğu, edebiyat, mantık, siyaset, etik ve hukuk gibi farklı alanları harmanlayan bir eser olmuştur²⁸. Gelişme sürecini henüz tamamlayamamış bir konu olan “ikna” ile ilgili çalışmaların başlangıç noktasında da Aristoteles’in *Retorik* eseri yer almaktadır²⁹.

Aristoteles’in *Retorik* adlı çalışmasının adına, siyasi konuşma üzerine yazılmış kitapların hemen hemen tamamında rastlanıyor olması bir tesadüften ziyade, bu çalışmanın ne kadar başarılı olduğunu göstermektedir. Her ne kadar gelişen dünya ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilecek yeni çalışmalar ortaya koymak kimi zaman zarurî görünse de, böyle bir niyetin gerçekleşmesinin önündeki engel Aristoteles’in eserine duyulan hayranlık değil, onu aşabilecek bir eser meydana getirmenin zorluğu olmuştur³⁰.

Retoriğin tarih içindeki yorumlanışına bakıldığında, Yunanlılar için öncelik erdem yani ethos olmuştur. Rönesans ile birlikte halkın hareketlenmesi ve kendini ifade etmeyi daha fazla arzu eder hale gelmesi pathosun retorik üzerindeki etkisini artırmıştır. Çağdaş dönemde ise kanıtlama ve doğal olarak logos egemen olmuştur³¹.

20. yüzyılda da dahi bu tartışmalarla ilgili olarak ortak bir noktaya ulaşılamamış, retoriğin temelleri hakkında farklı düşünceler ortaya konulmuştur. Toulmin ve Perelman logosu birinci sıraya koyarken Habermas ve Burke ethosu önemsemiştir. Amerikan retoriği ise çoğunlukla kitleler yani pathos ekseninde seyretmiştir³².

Açıkça görülmektedir ki, tarih boyunca retorik üzerine yapılan tartışmalar iki başlık altında cereyan etmiştir. Bunlardan ilki retoriğin gerçekleri yansıtıp yansıtmadığı; ikincisi ise, retoriğin temelleri olan ethos, pathos ve logos üçlüsünden hangisinin merkeze yerleştirilmesi gerektiği olmuştur. Bu anlamda dönem dönem değişik yaklaşımlar sergilenmiş, ancak bu çalışmanın özellikle ele aldığı Aristoteles retoriğe konu olarak siyaseti, temel olarak da logosu görmüştür.

²⁸ Ross, s. 427.

²⁹ Cengiz Anık, *Siyasal İkna*, Vadi Yayınları, Ankara 2000, s. 28.

³⁰ Eser Köker, *Politikanın İletişimi İletişimin Politikası*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2007, s. 83.

³¹ Meyer, s. 22-23.

³² Meyer, s. 21-22.

1.2. RETORİĞİN TANIMI

1.2.1. Genel Tanım

Retoriğin belki de en yalın ve anlaşılır tanımı “duyguların ve düşüncelerin en etkili biçimde paylaşılması” şeklinde yapılabilir³³.

Retorikanın (söz söyleme sanatı) kelime olarak kökeni “reter” ve “retor” kelimeleridir; bu kelimeler ise “phemi” (demek), “lego” (söylemek) ve “ero” (bildirmek) fiillerinden türemiştir. “Retoreia” (hitabet) kelimesi ise söz söyleme sanatının tamamını kapsar³⁴.

Retoriğin daha modern bir tanımı da şu şekilde yapılabilir: Retorik, bir hususta ortaya çıkabilecek kişisel farklılıkların tartışılmasıdır. Öyle ki, hakaret dahi bir retoriktir ve bireysel farklılıkların artık tartışılmayla kapanamayacak kadar büyük bir farklılığa ulaştığını göstermektedir³⁵.

Tarih boyunca yapılmış olan retorik tanımları aslında bir bakıma farklı retorik yaklaşımlarını da yansıtmıştır. Örneğin, retoriğe mesafeli yaklaşanlar ve ona menfi bir anlam yükleyenler retoriği “karışıklık bilimi” olarak tanımlamışlardır³⁶.

Retoriğin en yaygın karşılaşılan üç tanımı ise retoriğin temel unsurları ele alınarak yapılmıştır³⁷. Bu unsurlar konuşmacıyı temsil eden “ethos”, dinleyiciyi temsil eden “pathos” ve iletişimin aracı olarak düşünülen “logos”tur. Bu unsurlardan pathosu ön plana çıkaran Platon retoriği “dinleyicilerin manipüle edilmesi” şeklinde tanımlamıştır. Retoriği “güzel konuşma sanatı” olarak tarif eden Quintilianus ise açıkça ethos vurgusu yapmış ve retoriğin önde gelen unsurunun konuşmacı olduğunu ileri sürmüştür. Aristoteles’in logosu tartışmasız bir biçimde merkeze koyan retorik tanımı ise “ikna etmesi gereken veya ikna etmeyi amaçlayan kanıt ve söylemlerin sergilenmesidir” şeklinde olmuştur.

1.2.2. Mantık Bilimindeki Tanımı

İkna etmede kullanılabilecek araçları iki grupta incelemek mümkündür. Birincisi herhangi bir teknik gerektirmeyen, tanıklıklar, işkence ve belgeye dayalı delillerin

³³ Yazoğlu, İmamoğlu, s. 119.

³⁴ Theodorakopulos, s. 63.

³⁵ Meyer, s. 14-15.

³⁶ Meyer, s. 7.

³⁷ Meyer, s. 10.

örneklerini teşkil ettiği araçlar; ikincisi ise belli bir bilgi ve birikim gerektiren ve konuşmacının kendi marifetiyle var kılabilceği teknik araçlardır. Teknik araçların, ilki “konuşmacının karakteri üzerine inşa edilen”, ikincisi “dinleyicilerde bir coşku uyandırmaya dayanan” ve üçüncüsü “akıl yürütme vasıtasıyla kanıtlamayı temel alan” teknikler olarak üç tür halinde incelenmesi mümkündür. Aristoteles bu tekniklerden üçüncüsüne öncelik verir. Bu teknik ya retorikte tümevarımın bir karşılığı olan “örnekler”, ya da kıyasın retorikteki karşılığı olan “matvî kıyaslar” üzerine kurulurlar³⁸.

İnandırmanın bir tür gösteri olduğu da düşünülebilir, çünkü gösterilen bir şey inandırıcılıkla sonlanır. Bunu hedefleyen hatiplerin kullandıkları araç, ikna aletlerinin en etkilisi olan matvî kıyaslardır³⁹.

Mantık kitaplarında “örtük tasım” veya “entimem” şeklinde de adlandırılan matvî kıyaslar mantıkta genel olarak karşılaşılan iki öncül ve bir sonuçtan teşekkül eden kıyaslardan farklı olarak ya öncüllerinden biri, ya da sonucu gizlenen; tam olarak ifade edilmemekle beraber zihinde eksik olmayan kıyaslardır⁴⁰.

Mantıktaki tanımı şekil olarak yukarıda gösterilmiş olan retoriğin içerik bakımından tanımı ise şöyle yapılabilir: Kesin bilgi seviyesine ulaşamayan önermeler “makbulât” ve “maznunât” (zanniyât) diye adlandırılır ve bu tür önermelerden mürekkep olan kıyaslara retorik (hitabet) denir⁴¹.

Günümüzde bilimler çok sayıda alt bölümlere sahiptir ve uzmanlıkların derinliği artmış, alanları ise daralmıştır. Dolayısıyla her konuda bilgi sahibi olmak imkânsızdır. İşte bu noktada, birçok konuda uzman görüşüne ihtiyaç duyulur ve bir uzmandan elde edilen bilgilere dayanarak verilen hükümlere makbulât denir. Makbulât türündeki önermelerin doğruluğunun güvencesi, bilgisine başvuru uzmanının yetkinliğidir⁴².

Maznunât (zanniyât) türündeki önermeler ise, kesin bir bilgiye ulaşmanın mümkün olmadığı, ancak kişinin bir zan sahibi olabilmesine yardımcı işaretlerin var olduğu durumlarda oluşan hükümlerdir⁴³.

³⁸ Ross, s. 420.

³⁹ Aristoteles, s. 35.

⁴⁰ Emiroğlu, s. 225.

⁴¹ Ali Sedad, *Mîzânu'l-Ukûl fî'l-Mantık ve'l-Uşûl*, Karabet ve Kasbar Matbaası, İstanbul 1303, s. 103; İsmail Hakkı İzmirli, *Felsefe Dersleri*, Hukuk Matbaası, İstanbul 1330, s. 266.

⁴² Yazoğlu, İmamoğlu, s. 121.

⁴³ Yazoğlu, İmamoğlu, s. 121.

1.2.3. Retorik ve Diyalektik

Retoriğin “diyalektiğin eşdeğeri” olduğu veya mantık ile politikanın etik kuramının bir karışımı olduğu ve kısmen diyalektiğe kısmen sofistlik akıl yürütmeye benzediği yolundaki tanımlar⁴⁴, ister istemez akla retorik ile diyalektiğin ilişkisini getirmektedir. Aristoteles retorik ve diyalektiğin, aralarındaki tüm farklılıklara rağmen, aslında aynı aktiviteleri kullandıklarını ve tartışma konularının benzerlikler gösterdiğini ileri sürmüştür⁴⁵.

Alexander Aphrodisiensis’e göre retorik ile diyalektik arasında dört temel benzerlik vardır:

1. İki disiplinin de kendilerine ait özel konuları yoktur ve en azından teoride herhangi bir konuyu ele alabilirler.
2. Belli bir bilimin tanımlanabilmesi için ihtiyaç duyulan genel bir organizasyon prensibi iki disiplinde de mevcut değildir.
3. Her ikisinin de ele aldığı nedenler kanıtlanabilir olmaktan ziyade, muhtemel nedenlerdir ve amaçladıkları sonuçlar da muhtemel olmaktan öteye geçemezler.
4. Gerçek kanıtlamaların ancak bir sonucu olabilirken, retorik ve diyalektik bir sorunun her yönünü tartışabilir.

Bu iki disiplin arasındaki farklar ise daha belirgindir:

1. Diyalektik uygulamada herhangi bir konuyu ele alabilirken, retorik konusunu esasen sosyal olaylar oluşturur.
2. Diyalektik soru-cevap tekniğini kullanırken, retorik uygulamada daha geniş bir alana sahiptir ve teknik seçme şansı vardır.
3. Diyalektiğin hedefi genellikle evrensel sonuçlardır, oysa retorik daha özel, belli sonuçları hedefler.

Bu benzerlik ve farklılıklardan anlaşılıyor ki, iki disiplin arasındaki benzerlikler kuramsal, farklılıklar ise uygulama alanına aittir. Hem retorik, hem de diyalektik

⁴⁴ Aristoteles, s. 33.

⁴⁵ Lawrence D. Green, "Aristotelian Rhetoric, Dialectic, and the Traditions of Antistrophos", *Rhetorica*, 8 (1), 1990, 5-27.

uygulamaya dönük disiplinler olduklarından, aralarındaki farklılıkların daha büyük önem arz ettikleri söylenebilir⁴⁶.

Bu konuda farklı ve bağımsız bir düşünce çizgisini ise İslâm mantık geleneğinden Farabî ve İbn Rüşd temsil etmektedir. İbn Rüşd Aristoteles'in retoriği (hitabet), şiiri, diyalektiği (cedel), kanıtlaması (burhan) ve safsatasını (mugalâta) "mantık" adını verdiği daha geniş bir sanat altında toplamıştır. Bu gelenekteki diğer yorumcular retoriği sadece bir tarz unsuru olarak görmüşler, İbn Rüşd ise retoriği şiirin bir parçası olmaktan, onu mantık sanatı altında sınıflandırarak kurtarmıştır⁴⁷.

İbn Rüşd'e göre retoriğin mantık sanatlarına eklenmesinin gerekçesi onun diyalektik ile yakın ilişkide olmasıydı. Bir başka sebep ise retoriğin temelinde yer alan matvî kıyasların mantıktaki kıyasa yakın bir karaktere sahip olmasıydı. Ayrıca, İbn Rüşd retoriğin uygulanmasına yönelik en etkili hazırlığın kıyasın bileşenlerini, matvî kıyasların oluşturulmasının sebeplerini ve matvî kıyaslar ile diğer mantıkî sanatlarda kullanılan kıyaslar arasındaki farkları açıkça bilmek olduğunu ileri sürmüştür. Tüm bu unsurların mantık sanatına ait olmasının da, retoriği zorunlu olarak mantıkî bir sanat kıldığını iddia etmiştir. Son olarak, bir düşünce veya anlayışı aktarmakta önemli bir husus doğru kelimelerin seçimi olduğuna ve mantık bilgisi doğru kelimeleri seçmeye yardımcı olduğuna göre, retorik mantıkî sanatlar arasında yer almalıdır⁴⁸.

1.3. RETORİĞİN TÜRLERİ

Giriş bölümünde de değinildiği gibi retoriğin çeşitli türlerinden bahsetmek mümkünse de, Aristoteles geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman ile örtüşecek şekilde üç türden söz etmektedir. Bunlardan ilki içinde bulunulan zamanda bir kişi veya olayı övmek ya da yermekle ilgilenen *törenselsel retorik*; ikincisi geçmişte gerçekleşmiş bir olayı yasalara uygunluk bakımından ele alan *adlî retorik*; üçüncüsü ise gelecekte gerçekleşmesi muhtemel olayları yararlı veya zararlı olmaları bakımından konu edinen *siyasî retorik*dir. Bu bölümde, retoriğin türleri sırasıyla ele alınacak ve çalışmanın konusuna da uygun olarak siyasî retorik daha kapsamlı incelenecektir.

⁴⁶ Green, s. 10-11.

⁴⁷ Green, s. 13.

⁴⁸ Charles E. Butterworth, "Rhetoric and Islamic Political Philosophy", *International Journal of Middle East Studies*, 3 (2), 1972, 187-198. (İbn Rüşd, *Talkhiş al-Khatâbah*, Kahire 1967'den naklen.)

1.3.1. Törensels Retorik

Niyeti bir kişiyi veya olayı övmek ya da yermek olan insanlar, temelde onun onurlu olduğunu veya tam tersini kanıtlamayı amaçlar. Bu amaca ulaşabilmek için kullanılan tüm diğer düşünceler ise ancak birer araç konumundadır⁴⁹. Bu sebeple, tören konuşmalarına en uygun kanıtlama yolu yüceltmedir. Geçmişe ait olayları konu ettiğinde adli, gelecekte bahsettiğinde ise siyasî konuşmalarda kullanılması mümkün olsa da, yüceltmeye en sık tören konuşmalarında rastlanır. Çünkü bir insanı övmek, onun iyi özelliklerinin yüceltilmesini ve eylemlerinin kaynağının da bu özelliklerinin olduğunun gösterilmesini gerektirir. Onun, iyi eylemleri ile uyumlu olduğu özellikle belirtilmelidir⁵⁰.

Bir insanın iyi bir şey yapmış olması, onu överken yeterli olabilecek bir durumdur. Ancak, övgünün daha etkili olması isteniyorsa, o kişinin bu işi yapan ilk veya tek kişi olduğunu belirtmek işe yarayabilir. Olumlu bir işi yapan tek kişi o değilse, onun bu işi en iyi yapan insan olduğunu dile getirmek de faydalı olabilir⁵¹.

Yüceltilmek istenen kişinin olumlu bir davranışını büyütme, olumsuz bir davranışını ise küçültme övgünün etkisini artıracak bir başka yoldur. Üstelik bu yola adli ve siyasî konuşmalarda da başvurulabilir⁵².

Övülen kişinin gerçekleştirmiş olduğu güzel ve doğru bir eylemin, şansa veya tesadüfe bağlanarak küçümsenmesi ise, o kişinin bu işi sık sık yaptığı vurgulanarak önlenir⁵³.

Eğer övülmek istenen insan hakkında söylenecek pek fazla şey bulunamıyorsa, yapılması gereken şey onu başkalarıyla kıyaslamak olacaktır⁵⁴. Amaç övmek ise, onu daha aşağı kimselerle; amaç yermek ise, onu daha üstün kimselerle karşılaştırmak uygun bir yöntem olabilir.

⁴⁹ Aristoteles, s. 44.

⁵⁰ Aristoteles, s. 68.

⁵¹ Aristoteles, s. 69.

⁵² Aristoteles, s. 131.

⁵³ Aristoteles, s. 69.

⁵⁴ Aristoteles, s. 69.

1.3.2. Adli Retorik

Doğruların yanlışlara galip gelmesi doğal bir durum olduğu için retorik yararlıdır. Yargıçların kararı olması gereken karar değilse, yani doğru olan mağlup edilmişse, suçlanması gereken yargıçlar değil, konuşmacılardır⁵⁵. Doğal olarak üstün olması gereken doğruyu üstünlüğe taşıyamamak ancak retorik bilmeyen konuşmacıların hatası olabilir.

Yasalar iki kısımda incelenebilir. Birinci tür, yazılı olarak hazırlanmış ve belirli bir toplumun düzenini sağlayan “özel” yasalardır. İkincisi ise, yazılı olmayan ve her yerde geçerli olan “genel” yasalardır. Yasalara karşı yapılmış haksızlıklar ise “suç” diye adlandırılabilir⁵⁶.

Bu tanımları verdikten sonra insan eylemlerinin özelliklerine bakmak uygun olacaktır. İnsan eylemlerinin çıkış noktası olarak sayılabilecek yedi neden vardır ve insan eylemi zorunlu olarak bu nedenlerden birisinin sonucu olmalıdır. Bu nedenler şans, doğa, zorlama, alışkanlık, muhakeme, öfke ve bedensel arzudur. Suç teşkil eden insan eylemlerinin nedenleri ise kusur veya kendini kontrol etme noksanlığıdır⁵⁷.

Bir insanın suç olarak tanımlanan bir eylemi yakalanmadan yapabileceğini, yakalansa dahi cezalandırılmayacağını veya kendisine verilecek cezanın o eylemle elde edeceği şeyden daha küçük olacağını düşünmesi onun suç işlemeye kalkışmasının temelinde yatar⁵⁸.

Teknik olmayan inandırma yolları diye tanımlanabilecek yasalar, tanıklıklar, anlaşmalar, işkenceler ve yeminler⁵⁹ bir tarafa bırakılacak olursa, teknik yollarla adli bir retorik sergilemenin yegâne yolu yukarıda zikredilen tanımların tam olarak kavranmasından geçer.

⁵⁵ Aristoteles, s. 36.

⁵⁶ Aristoteles, s. 70.

⁵⁷ Aristoteles, s. 71.

⁵⁸ Aristoteles, s. 78.

⁵⁹ Aristoteles, s. 59.

1.3.3. Siyasî Retorik

Siyasetçiler bazen retoriğe gereğinden fazla önem verirler, bazen de onun önemini kavramakta güçlük çekerler. Ancak, bu durum retoriğin, siyasetin tam merkezinde olduğu gerçeğini değiştirmez⁶⁰.

Her ne kadar siyaset retoriğin uygulanma alanlarından en başta geleni olsa da, böyle bir uygulamanın mümkün olabilmesi için, serbestçe tartışmaya cevaz veren demokratik bir rejimin varlığı ön şarttır. Ancak, demokratik rejimlerde dahi retoriğin asıl uygulanma alanı tartışmalar değil, oy toplama kaygılarıdır. Aslında toplumun problemlerini çözemeyen siyasetçi, bir bakıma, kendi başarısızlığını perdelemek için bir takım tekniklere ihtiyaç duyar. Ortaya konulan sorunları saptırmak veya seçmenlerden gelen sorulara genel cevaplar vermek suretiyle bir bulanıklık oluşturmak bu tekniklere örnek olabilir⁶¹.

Benzer bir uygulamaya ideolojilerin savunulmasında da rastlanır. İnsan kimi zaman giriştiği her tartışmada üstün gelmesi gerektiği şeklinde bir vehme kapılır ve hatta bazen bir tartışmada haksız çıkma riskine karşı kendisini tüm eleştirilere ve tartışmalara kapatır. İdeolojiler de her zaman haklı ve evrensel oldukları mitini sürdürebilmek için her türlü kırılma ve parçalanma riskini göğüsleyebilmek için kapalı devre çalışmak ve iki düşünceyi karşılamak zorundadır: İdeolojiler kuşatıcılıklarını kanıtlayabilmek için her soruya cevap vermelidir ve karşılaşacakları sorular ne olursa olsun ideolojilerin kendilerinin tartışmaya açılmamaları gerekir⁶².

Siyasî retorik denildiği zaman akla gelen propaganda kavramı ile reklam kavramının benzer şeyler olduğu düşünülür. Nihayetinde birisi bir mesajı, diğeri ise bir ürünü “pazarlamaktadır”. Aralarında benzerlikler olmakla beraber, propaganda yaparken verilen mesaj ile dinleyicinin beklentileri arasındaki farklılıklar örtbas edilir ve dinleyicinin değerlerine uygun bir mesaj verildiği hissi uyandırılır. Yani, siyasetçinin temsil ettiği ethos ile beklentileri simgeleyen ethosun örtüşmesi sağlanır⁶³.

⁶⁰ Ronald R.Krebs, Patrick Thaddeus Jackson, "Twisting Tongues and Twisting Arms: The Power of Political Rhetoric", *European Journal of International Relations* , 13 (1), 2007, 35-66.

⁶¹ Meyer, s. 100-101.

⁶² Meyer, s. 101.

⁶³ Meyer, s. 127.

Reklamlarda ise yukarıdaki durumun neredeyse tam tersi geçerlidir. Gerçek ethos ile reklamlardaki yansıtıcı ethos arasında maksatlı olarak çok büyük bir mesafe oluşturulur ve bu mesafenin pazarlanan ürünün satın alınmasıyla kapanabileceği vurgusu yapılır⁶⁴.

Modern toplumlarda politika yapmakla politika konuşmak ayrı şeyler olsa da, Aristoteles'in yaşadığı toplumda politika yapmanın tek yolu tüm halkın katıldığı konuşmalar idi⁶⁵. Bu durum da siyasî retoriğin önemini daha da artıran bir gerçek olmanın yanı sıra, Aristoteles gibi önemli bir düşünürün siyasete veya retoriğe kayıtsız kalmasını imkânsız bir hale dönüştürmüştür.

Aristoteles de siyasî retoriği retorik türlerinin en önemlisi olarak kabul etmiştir. Ona göre retoriğin siyasetteki yeri bazen bilgiden de önde gelir, çünkü bilgi her zaman söylediklerimizin daha inanılır olacağının garantisi değildir. Bilgiye dayalı kanıt anlayacak bilgi ve öğrenim düzeyinde olmayan insanları ikna edebilmek için herkesin bildiği kavramları kullanmak zorunlu olabilir⁶⁶.

Siyasî söylev, adli söyleve göre çok daha zordur, çünkü siyasî söylevin konusu “gelecek”tir ve henüz olmamış şeyleri anlatmak da oldukça güç bir iştir. Bu zorluk, geçmişte gerçekleşmiş olayların örnek olarak kullanılmasıyla aşılabılır, çünkü geçmiş, geleceğin aynasıdır⁶⁷.

Siyasî hatibin amacı muhtemel bir eylemin müspet veya menfi olduğunu sergilemektir. Siyasî retoriğin üzerinde durması gereken beş konu vardır: Yasalar, yollar ve araçlar, savaş ve barış, ulusal savunma, ithalat ve ihracat⁶⁸.

Bütün yönetim biçimlerini tüm detaylarıyla bilmek dinleyicileri inandırmak için vazgeçilmez ve çok güçlü bir silahtır, çünkü insanlar çıkarlarını önemserler ve çıkarlarını ancak kurulu, sürdürülebilir bir düzenin koruyabileceğine inanırlar⁶⁹.

⁶⁴ Meyer, s. 127.

⁶⁵ Köker, s. 83-84.

⁶⁶ Aristoteles, s. 36.

⁶⁷ Aristoteles, s. 136.

⁶⁸ Aristoteles, s. 46.

⁶⁹ Aristoteles, s. 62-63.

1.4. RETORİĞİN ŞEKLİ

İkna için retoriğe başvurulduğunda bilinmesi gereken tek şey retoriğin içeriği, yani ne söylememiz gerektiği değildir. Söylemek istenilen şey doğru bir şekilde ifade edildiği takdirde konuşmanın etkisi de artacaktır. Elbette ki, inandırmanın bizzat ortaya konulan fikirlerden kaynaklanması asıl arzu edilen şeydir. Ancak bu fikirlerin nasıl bir düzen içerisinde dile getirileceği ve uygun konuşma yönteminin ne olacağı da bir konuşmanın inandırıcılığı üzerinde etkili olan unsurlardır⁷⁰.

Retoriğin genel olarak kabul gören düzeni dört bölüme ayrılır:

1. Yaratma: Konuşmacı, övme, yüceltme ve selamlamanın hemen ardından, düşüncelerini bu bölümde sergiler.
2. Düzenleme (ya da anlatma): İlk bölümde ifade edilmiş olan düşüncelerin bu bölümde kanıtlanması gerekir.
3. İfade biçimi (üslup): Kanıtlama aslen mantıkî kanıtlama yolları ile yapılmalıdır. Ancak, kanıtları ortaya koyarken kullanılacak doğru bir üslup da konuşmacının işini kolaylaştıracaktır.
4. Eylem ve Bellek: Hatip bu bölümde dinleyicilere, konuşmasında dile getirmiş olduğu düşüncelerini ve kanıtlarını kısaca hatırlatmalı ve onların kendisine karşı iyi duygular beslemesini teminat altına alarak, konuşmasını sonlandırmalıdır.

Bu bölümlerden eylem ve bellek bazı kaynaklarda ayrı ayrı ele alınır. Ayrıca retorikle ilgili olarak incelenen temel unsurlar da giriş, öyküleme, kanıtlama ve sonuç şeklinde sıralanabilir⁷¹.

Aşağıdaki bölümde ise retorik, üslup ve düzen başlıkları altında şekil bakımından incelenmektedir.

1.4.1. Üslup

Bir hatibin konuşmasını yaparken aklından çıkarmaması gereken üç şey vardır: Sesin yüksekliği, tonlama ve ritim⁷².

Aslında davamızı doğrulamak ve dinleyicileri ikna etmek için gerçeklerin dışında herhangi bir şeyi kullanmaya ihtiyaç duymamamız gerekir. Ancak, dil sanatlarının

⁷⁰ Aristoteles, s. 165.

⁷¹ Meyer, s. 38-39.

⁷² Aristoteles, s. 165.

kullanımı, çoğu insanın düşündüğü kadar büyük olmamakla birlikte, anlatılan gerçeklerin anlaşılabilirliği üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Bu etki dinleyicilerin kusurlarından kaynaklanır ve hatip tarafından müspet bir biçimde kullanılabilir⁷³.

Dil sanatları kullanılırken dikkatli olunması gereklidir, çünkü yanlış kullanımlar hatibe yarardan çok zarar getirecektir. Şu dört biçim dilin yanlış kullanımına örnek olarak gösterilebilir⁷⁴:

1. Bileşik sözcüklerin yanlış kullanımı,
2. Gereksiz yere yabancı kökenli kelimeler kullanmak,
3. Uzun, gereksiz veya çok sık sıfat kullanmak,
4. Fazla şiirsel veya abartılı mecaz kullanmak.

Bir üslubun iyi olmasının özü aslında kullanılan dilin doğruluğuyla orantılıdır. Dilin doğruluğu ise dört ana bölümde incelenebilir⁷⁵:

1. Bağlaçların yerinde kullanımı,
2. Varlıkları genel adlarla değil, kendi özel adlarıyla ifade etmek,
3. Eğer söylenecek söz olmadığından bilerek bu yola müracaat edilmiyorsa, anlam bulanıklığından kaçınmak,
4. Çoğulluğu, azlığı ve tekilliği doğru ifade etmek.

Ayrıca kullanılacak dili daha etkili kılacak birkaç öneri şu şekilde sıralanabilir⁷⁶:

1. Konuşmanın kısa olması arzulanıyorsa tanımlamalar yerine adlandırmalar, konuşmanın uzun olması tercih ediliyorsa adlandırmalar yerine tanımlamalar kullanılmalıdır. Aynı şekilde tanım çirkinse ad, ad çirkinse tanım kullanmak uygun olacaktır.
2. Çok fazla şiirsel etkiler yaratmamak koşuluyla, varlıklar mecaz ve sıfat kullanılarak gösterilebilir.
3. Şiirde olduğu gibi tekil adlar yerine çoğul adlar kullanılabilir.
4. Maddelerin içeriğini kalabalıklaştırmak yerine, madde sayısı artırılmalıdır.

⁷³ Aristoteles, s. 166.

⁷⁴ Aristoteles, s. 171-172.

⁷⁵ Aristoteles, s. 174-175.

⁷⁶ Aristoteles, s. 177.

5. Kısıklıktan ve basitlikten ödün vermemek koşuluyla bağlaçların kullanımı yerinde olacaktır.

6. Bir varlık sahip olmadığı özellikler kullanılarak tanımlanabilir.

Kullanılan dilin coşku ve karakter dile getirmesi, konu ile bir paralellik ihtiva ettiği sürece etkili olabilir. Konuşma hazırlayan kişiler bazen, sırf dinleyici üzerinde bir etki tesis edebilmek için, çok çirkin oyunlara müracaat ederler. “Herkesin bildiği üzere...”, “bunu bilmeyen yoktur” gibi ifadeler kullanmak suretiyle dinleyicinin kendisini cahil hissetmesini ve cehaletini saklamak için de ortaya konulan fikri onaylamasını sağlarlar. Bunun bir ikna yöntemi olduğunu kabul etmek mümkündür, ancak bu durum onun çirkinliğini yok edemez⁷⁷.

Beden dilinin, kullanılan sözcüklerin sertliği veya yumuşaklığı ile uyumlu olması inandırıcılığı şüphesiz ki artıracak bir durumdur. Bu konuda dikkat edilmesi gereken şey ise, sözcüklerin taşıdığı anlam ve duyguları jest ve mimiklere aktarırken abartıdan uzak durmaktır⁷⁸.

Konuşmada ölçülü olmak asla terk edilmemesi gereken bir kuraldır. Örneğin, bir konuşma daima ölçülü ve ritmik olma dengesini sağlayabilmelidir. Gereğinden fazla ölçülü konuşmak hitabetin doğallığına zarar vereceği gibi, ölçüyü takip etmeye çalışan dinleyicinin dikkatini de dağıtacaktır. Ritimden tamamen yoksun bir dil ise tahammül edilemeyecek derecede sınırsız olabilir⁷⁹.

Mecazî sözcüklerin kullanımı da anlaşılmasını güçleştirecek kadar zorlama, ya da etkilerini kaybetmelerine sebep olacak kadar yalın olmadıkça, konuşmaların tesirinin artmasına yardımcı olacaktır⁸⁰.

Üslup açısından konuşmanın etkililiğini artırmanın yolları doğru dil kullanımı, söz sanatlarının ölçülü kullanımı ve beden dilinin konuşmanın içeriğiyle uyumlu bir şekilde kullanılması olarak sıralanabilir. Aristoteles, inandırmanın temelini olguların kendisinde görmekle beraber, dilin etkili kullanımının gerçekleri ifade etmekte yardımcı bir unsur olduğunu ve hatibin gücünü artırdığını kabul eder. Özellikle dikkat edilmesi gereken noktayı ise “ölçülü olmak” şeklinde ifade eder.

⁷⁷ Aristoteles, s. 178.

⁷⁸ Aristoteles, s. 178.

⁷⁹ Aristoteles, s. 179.

⁸⁰ Aristoteles, s. 185.

1.4.2. Düzen

Bir konuşma aslında iki bölümden oluşur. Yapılması gereken şey düşüncenin belirtilmesi ve kanıtlanmasıdır. Bu iki aşamadan ilki retorikte “ifade”, diyalektikte ise “bildirim” diye adlandırılır. İkincisinin adı ise retorikte “kanıt”, diyalektikte “sergileme”dir⁸¹.

Törenselle konuşmaların giriş kısımlarının övgü ya da yergiden oluşması gayet anlaşılır bir durumdur. Diğer konuşma türlerinde ise girişin genellikle üstü kapalı olarak bir amaca hizmet ettiği söylenebilir. Bir konuşmanın girişi dinleyicide öfke veya iyi niyet uyandırmayı amaçlayabileceği gibi, onun dikkatini konuşmaya çekmeyi veya konuşmadan uzak tutmayı da hedefleyebilir. Herhangi bir sebeple konuşmasının dikkatle dinlenmesini arzu etmeyen bir hatip, bunu sağlayabilmek için dinleyicileri güldürmeye de çalışabilir⁸².

Eğer dinleyicinin dikkatini konuşmaya vermesi isteniliyorsa, kullanılabilecek bir takım yöntemlerle, konuşmanın girişinde bunu sağlamak mümkün olabilir. Dinleyiciye karakterinizin olumlu yanlarını hissettirmek, konuşmanın içeriğinin onun hoşuna gidebileceği izlenimi vermek işe yarayan metotlardır. Konunun onun ilgisini çekmeyeceği veya hoşuna gitmeyeceği hissini uyandırmak ise, onun dikkatini konuşmadan uzak tutmaya yarayacak yaklaşımlardır. Unutulmaması gereken şey, tüm bunların konuşmanın içeriğiyle ilgili konular olmadığıdır. Bu teknikleri uygulamakla asıl amaçlanan şey, dinleyiciyi konuşmacının arzu ettiği bir dinleme haline sokmaktır⁸³.

Aslında yukarıda bahsedilenlere benzer bir ihtiyaç olmadıkça, giriş kısmında konunun dışında kalan şeylerden bahsetmek çok mantıklı değildir; çünkü bir konuşmanın girişi dinleyicilerin dinlemeye en hazır oldukları safhadır. Dikkat çekmek gibi bir uygulama, ihtiyaç olduğu takdirde konuşmanın herhangi bir bölümünde söz konusu olabilir.

Siyasî konuşmalarda, konuşulan konular dinleyiciler tarafından önceden bilindiği için, bir girişe genellikle ihtiyaç duyulmaz. Ancak, hatip eğer dinleyicilerin mevcut hallerinde bir değişiklik meydana getirmeyi gerekli görürse, bir giriş ile başlayabilir. Örneğin, dinleyiciler üzerinde konuşulacak konuyu hatibin beklediğinden daha büyük

⁸¹ Aristoteles, s. 195.

⁸² Aristoteles, s. 197.

⁸³ Aristoteles, s. 198-199.

bir ciddiyetle veya ciddiyetsizlikle ele alıyor olabilir. Böyle bir durumda hatip bir önyargıyı yıkmaya, bir önyargı oluşturmaya, bahsedeceği konuyu bir öncekinden daha önemli veya daha önemsiz göstermeye mecbur kalabilir. Bu amaçlar konuşmada bir giriş kısmının kullanılmasını zorunlu kılan hallerdir⁸⁴.

Önyargıların yok edilmesi bir takım kanıtların kullanılmasıyla mümkün olabilir. Sorunların doğrudan ele alınması da, önyargılara karşı uygulanabilecek bir yöntemdir. İleri sürülen düşüncüyü inkâr etmek, karşıdaki kişiye hiçbir haksızlık yapılmadığını, zarar verilmediğini veya yapılan şeyin bir utanç kaynağı olmadığını ileri sürmek bu yönteme verilebilecek birkaç örnektir⁸⁵.

Yapılmış olan yanlışlığı, başka gerçeklerle dengeleyebilmek koşuluyla kabul etmek de önyargılarla mücadele etmenin bir başka yoludur. Yapılmış olan kötülüğü bir şanssızlık veya zorunluluğun eseri olarak göstermek buna örnek olabilir⁸⁶.

Bir iftiraya uğramışsanız, geçmişte benzer bir iftiraya uğramış fakat sonradan masumiyeti kanıtlanmış bir kişiyi, hatta masumiyeti kanıtlanmamış olsa bile genel olarak kabul gören bir kişiyi örnek olarak ortaya koymak bir iftirayı bertaraf etmeyi kolaylaştıracaktır⁸⁷.

İftiranın konusundan ziyade bizzat iftira kavramını hedefe koymak da mümkündür⁸⁸. Ortada bir iftira veya önyargı olmasının, konuşulan meselenin özüne katkı sağlamaktan çok zarar verdiğini savunmak bunun bir yolu olabilir, çünkü iftiralar tartışılan bir konuya katkı sağlamaktan çok, hedef saptırmayı amaçlar.

Sadece retoriğin uzmanı olmuş ve aynı zamanda bu alandaki uygulamalarını sürdürürken merhametsizce davranan hatiplerin kullandıkları bir yöntem daha vardır. Hedefteki kişinin önemsiz veya konuyla alakası olmayan birkaç özelliğinden söz edilmesi suretiyle övülmesinin ardından, çok daha büyük önem arz eden veya konunun özünü alakalı özelliklerinden bahsedilerek acımasızca yerilmesi bu metodun ana felsefesidir⁸⁹.

⁸⁴ Aristoteles, s. 200.

⁸⁵ Aristoteles, s. 200.

⁸⁶ Aristoteles, s. 201.

⁸⁷ Aristoteles, s. 201.

⁸⁸ Aristoteles, s. 202.

⁸⁹ Aristoteles, s. 202.

Ortada tek bir eylem olsa dahi o eylemin muhtemel sebepleri çok sayıda olabilir. Karşıdaki kişiye takınılan tavra bağlı olarak bu sebeplerden en kötüsünü veya en masumunu seçerek, o aynı eylemle ilgili çok farklı algılar oluşturulabilir⁹⁰.

Bir konuşmanın hızı da üzerinde tartışılan konulardan birisidir. Oysa bilinmelidir ki, bir konuşmanın hangi hızda yapılmasının uygun olacağı değil, her yönüyle “olması gerektiği” gibi yapılması önemlidir⁹¹.

Konuşmada, uygun bir üslup kullanmak şartıyla, mizaha da yer verilebilir. Yapılması gereken ironi ile maskaralığı birbirine karıştırmamaktır. Kullanılması uygun olan tarz başkalarını eğlendirmeyi amaçlayan maskaralık değil, hep beraber eğlenmeyi hedefleyen ironi olmalıdır⁹².

Bir konuşmanın son sözü dört bölümden oluşmalıdır⁹³:

1. Dinleyici konuşmacıya empati, rakibine ise antipati duyma durumuna getirilmelidir.
2. Vurgulanan konular ihtiyaca göre büyütülmeli veya küçümsenmelidir.
3. Dinleyicilerde arzu edilen yönde bir coşku uyandırılmalıdır.
4. Dinleyicilerin konuşmayla ilgili hafızaları pekiştirilmelidir.

Böylece, retoriğin tarihçesi, tanımı, türleri ve bölümleri incelenmiş oldu. Sonraki bölümde ise retoriğin temel unsurları olan ethos, pathos ve logos ele alınacaktır.

⁹⁰ Aristoteles, s. 202.

⁹¹ Aristoteles, s. 203.

⁹² Aristoteles, s. 211.

⁹³ Aristoteles, s. 211.

İKİNCİ BÖLÜM

ETHOS, PATHOS VE LOGOS

Bir konuşmayı inanılır kılan üç unsur vardır. Birincisi konuşmacının kişisel karakterine bağlı olan “ethos”; ikincisi dinleyicilerin duygularına dayanan “pathos”; üçüncüsü ise konuşmanın bizzat kendisini temel alan “logos”tur⁹⁴.

2.1. ETHOS

Ethos, Yunanlılar için ben simgesidir. Karakter, kişilik, davranış özellikleri, yaşam ve amaç tercihini temsil eden bir kavramdır. Ethos, tanımı yapılabilecek özel bir karakter olmaktan ziyade, konuşan kişiye ait olan ve dinleyicinin onunla ilgili algısını şekillendiren bir yetenek veya tavidir. Erdem, doğruluk ve iyilik sahibi olmak ve güven telkin etmek gibi hatibe bir çeşit otorite sağlayan durumlar toplamda ethosu oluşturur⁹⁵.

Quintilianus, bir hatibin konuşma sahasının sınırlarını “bilginin bütün kolları” olarak çizen Cicero’nun yaklaşımını benimsemiş, ancak bu sınırları hatibin “iyi bir karakter” sahibi olması hususunu da dâhil ederek genişletmiştir⁹⁶.

Aristoteles ise bir hatibin sağduyu, ahlakî karakter ve iyi niyet sahibi olmasının, dinleyicilerin güvenini kazanmasına çok büyük katkı sağlayacağını ifade etmiştir. O, iyi insanların inanılabilirliği elde etmelerinin daha kolay olduğunu savunurken, böyle bir inandırma yetisinin hatip hakkında konuşma başlamadan önce var olan toplumsal düşüncelerle değil, sadece konuşma içinde başarılması gerektiğini ileri sürmüştür⁹⁷.

Konuşmaları doğal olduğu için, sağlam karaktere sağlam bir hatibin konuşması da tutarlı olacaktır. Yalancılık, iftiracılık veya kıskançlık gibi özelliklere sahip bir insanın inandırıcı, etkili ve güzel bir konuşma yapmasına şahit olmak çok zor karşılaşılabilecek bir durumdur. Bunun sebebi, böyle insanların konuşmaları esnasında doğruluk veya dürüstlük gibi erdemleri sergilememeleri değildir. Aksine, gerçekte sahip olmadıkları erdemleri konuşmalarına yansıtma telaşında olmaları, onların konuşmalarını doğallıktan uzaklaştırır. Beden diline de yansıyan bu durum konuşmanın, inandırıcılık açısından,

⁹⁴ Aristoteles, s. 38.

⁹⁵ Meyer, s. 26.

⁹⁶ Muallimoğlu, s. 4.

⁹⁷ Aristoteles, s. 38.

başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olur. Dolayısıyla, sağlam bir kişiliği olmayan bir konuşmacının, kendisini dinleyenleri etkilemesi beklenemez⁹⁸.

Gelişen kitle iletişim araçlarının bir sonucu olarak Aristoteles'in ethosa dayalı inandırmanın "konuşma içinde başarılması gerektiği" şeklindeki yaklaşımı modern dünyada uygulanabilir gibi görünmemektedir⁹⁹.

Fotoğrafın gelişiminden başlayarak, televizyon ve internetin yaygın bir biçimde kullanılır hale gelmesiyle devam eden süreçte görsellik de önem arz eder hale gelmiş, ethos kavramının yerini de yavaş yavaş imaj kavramı almıştır. Hatta bu kavram siyasette o kadar önemli bir hale gelmiştir ki, başlangıçta siyasetçilerin kendileri tarafından oluşturulan imajlar artık profesyonellerin istihdam edildiği süreçlerin sonucunda oluşturulmuş olmuştur. Toplumsal tabakalaşma, siyasal kültür, tarih ve partiler gibi etkenler, bu imajların belirlenmesinde rol oynamaktadır¹⁰⁰.

Siyasî iletişim alanında araştırmalar yapan psikologlar, düşüncelerini aktarmakta başarılı olan liderlerin, toplumların fikirlerini, nihayetinde de politikaları şekillendirebildiklerini ortaya koymuşlardır¹⁰¹. Bu tespit siyaset alanında liderlerin önemini açıkça göstermektedir.

Bir partinin programı, kadrosu ve lideri o partiyi oluşturan temel unsurlardır. Bir partiyi başarıya götürecek olan da bu unsurların herhangi biri değil, üçünün bir araya gelmesiyle vücut bulacak güçlü bir tablodur. Ancak, bu unsurların önemlerine göre sıralanması gerekirse listenin başına hiç şüphesiz lider yazılmalıdır. Liderler prestij sahibi oldukları sürece partilerine sempati ve oy kazandırır. Doğal olarak prestij sahibi olmayan liderler de partilerine hüsrana uğratırlar¹⁰².

İyi bir lider, kaynağı halk olan, meşru bir otorite gücüne sahip olmalıdır. Halktan böyle bir gücü temin etme yolunda yaş, cinsiyet, dış görünüş ve sağlık gibi fiziki özellikler de etkili olabilir. Ancak, bu tür özelliklerin etkisi, ileri görüşlü olmak,

⁹⁸ Ertuğrul Yaman, *Konuşma Sanatı (Sözlü Anlatım)*, Savaş Yayınevi, Ankara 2010, s. 120-121.

⁹⁹ Charles Marsh, "Aristotelian Ethos and the New Orality: Implications for Media Literacy and Media Ethics, *Journal of Mass Media Ethics*, 21 (4), 2006, 338-352.

¹⁰⁰ Zühal Özel, "Siyasi Lider İmajları: Gerçekliğin Yeniden Üretilmesi", (Ed. Abdullah Özkan), *Siyasetin İletişimi* (ss. 193-209), Tasam Yayınları, İstanbul 2009.

¹⁰¹ Krebs, Jackson, "Twisting Tongues and Twisting Arms: The Power of Political Rhetoric", s. 38.

¹⁰² Meltem Ünal Erzen, "Duygusal Zekâ Yetisinin Siyasal Aktörlerin Performanslarına Etkisi", (Ed. Abdullah Özkan), *Siyasetin İletişimi* (ss. 193-209), Tasam Yayınları, İstanbul 2009.

güvenilir olmak, iyi ahlak sahibi olmak veya siyasî tecrübe sahibi olmak gibi özelliklerin etkisi ile kıyaslandığında, çok önemsiz kalır¹⁰³.

Bir başka ifadeyle, siyasî iktidarı amaçlayan partiler, çoğu zaman karizmatik liderlik şeklinde tezahür eden, bir çeşit bireysel yeteneği kullanırlar. Çünkü karizmatik liderler yönetilenlerin, şahsında birleştikleri ve bütünleştikleri figürlerdir. Bu noktada önemli olan, liderin zikredilen özelliklere sahip olup olmadığından ziyade, insanların bu konudaki inançlarıdır¹⁰⁴.

2.2. PATHOS

Bundan önceki başlıkta incelenmiş olan ethos genellikle cevap veren figürdür. Oysa pathos soruların kaynağıdır ve soruların çıkış noktası fikirler olabileceği gibi, duygular da olabilir. Pathos retoriğin bir boyutudur ve dinleyicinin sorularını, aldığı cevapların meydana getirdiği duyguları ve bu cevapların değerlendirilebilmesi için kullanılan bir tür değerler süzgecini içerir¹⁰⁵.

Dinleyici konumunda olan kitle, hatibin konuşmasında ortaya konulan fikirlere katılmak, onları reddetmek, onları değiştirmek, onları tamamlamak, sessiz kalmak veya ilgisiz kalmak gibi karşılıklar verir¹⁰⁶. Bu karşılıklardan arzu edileni alabilmek ise, dinleyicilerin duygularının doğru yönlendirilmesiyle mümkün olabilir.

İbn Rüşd'e göre, bir hatip düşüncelerini kendisini dinleyen sıradan insanlara aktarırken yalnızca mantığın katı kurallarını kullanmamalıdır. Asıl amaç bu düşünceleri hatibin anlatması değil, insanların anlaması olduğundan, dinleyicilerin fikirleri ve duyguları bir bütün olarak ele alınmalıdır ki retorik sanatı amacına ulaşabilsin¹⁰⁷. Hatibi sınırlayan yalnızca mantıksal akıl yürütmenin kuralları değil, aynı zamanda kamuoyunun kesinlikle göz ardı edilmemesi gereken niteliği ve eğilimidir¹⁰⁸.

Başarılı liderlerin ortak yönlerinden birisi, dinleyicileri motive etmeleri ve onlara, bir anlamda, bir ilham kaynağı olmalarıdır. Hiç şüphe yok ki, onların ileri görüşlü,

¹⁰³ Erzen, s. 205.

¹⁰⁴ Erol Turan, *Siyaset Bilimine Giriş*, Palet Yayınları, Konya 2011, s. 78.

¹⁰⁵ Meyer, s. 31.

¹⁰⁶ Meyer, s. 30.

¹⁰⁷ Butterworth, s. 194. (İbn Rüşd, *Talkhiş al-Khatâbah*, s. 10-13'den naklen)

¹⁰⁸ Nichols, s.668-669.

tecrübe sahibi, üretken veya iyi eğitilmiş olmaları bu hususta etkilidir. Ancak, liderlere bu vasfı kazandıran asıl özellik, kulaklara değil, kalplere hitap etmeleridir¹⁰⁹.

İnsanların, bir seçim yapmak durumunda kaldıklarında bu seçimi sadece akıllarını kullanarak yaptıklarını varsaymak büyük bir yanılgı olur. Zira onların seçimlerinde akıl ile birlikte etkili olan bir başka unsur da duygulardır¹¹⁰. Bu yüzdendir ki, insanların seçimlerini etkilemek isteyen bir hatip, onların duygularını da dikkate almalıdır. Bu noktada gerekli olan şey, karşıdaki kitlenin duygularını anlayabilmek ve paylaşabilmektir¹¹¹. Dinleyicilerle etkili ve doğru bir iletişim kurabilmenin belki de ilk adımı budur.

İnsanların duyguları kimi zaman o kadar güçlüdür ki, sahip oldukları bilgiler bile bu duyguları değiştirmek yerine onları güçlendirecek şekilde oluşurlar. Uçan daireleri, onlara inanmayanlar hiç görmemişken, gören herkesin onlara zaten inanan insanlar olmaları bu duruma bir örnektir¹¹².

Benzer bir saik ile hareket eden politik ideolojiler de, varlıklarının devamlılığını teminat altına almak gayesiyle, duyguları etkin bir biçimde kullanma eğilimindedir. Ötekileştirme üzerinden üretilen öfke, kin ve nefret gibi duygular, ideolojilerin varlıklarını korumak için sıkça başvurdukları yöntemlerdir. İdeolojiler kışkırtıcılık, kavga ve çatışma gibi değerler vasıtasıyla insanların aklından çok duygularına hitap ederler. Sonuçta duygularından arınması mümkün olmayan insanın ideolojilere sımsıkı sarılması gibi doğal bir sonuç ortaya çıkar¹¹³.

Günümüzdeki siyasî konuşmaların konusunun seçiminin temelini dinleyicilerin güdülenmesinin amaçlanması oluşturur. Eğer politikalar birer “ürün, seçmenler de “müşteri” olarak düşünülürse, seçilen konuların, seçmenlerin ilgilerini karşılayan içeriklere sahip olmaları bir zorunluluktur¹¹⁴. Bu yüzden, bir bakıma, bir ülkedeki

¹⁰⁹ Daniel Goleman, Richard Boyatzis, Annie McKee, *Yeni Liderler*, (Çev. Filiz Nayır, Osman Deniztekin) Varlık Yayınları, İstanbul 2012, s. 15.

¹¹⁰ Gülfidan Barış, "Partizan Seçmenler, Kararsız Seçmenler ve Gezen Oylar", (Ed. Abdullah Özkan), *Siyasetin İletişimi* (ss. 69-84), Tasam Yayınları, İstanbul 2009.

¹¹¹ Osman Özsoy, "Propagandanın Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi", (Ed. Abdullah Özkan), *Siyasetin İletişimi* (ss. 193-209), Tasam Yayınları, İstanbul 2009.

¹¹² Arsev Bektaş, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, Bağlam Yayınları, İstanbul 2013, s. 163.

¹¹³ Turan, s. 127.

¹¹⁴ Yavuz Odabaşı, "Siyasal Pazarlama Uygulamalarına Yön Veren Dönüşüm ve Açılımlar", (Ed. Abdullah Özkan), *Siyasetin İletişimi* (ss. 33-51), Tasam Yayınları, İstanbul 2009.

siyasetin niteliği, seçmenlerin beklentilerini şekillendiren, eğitim ve sosyo-ekonomik durum gibi faktörlere bağlıdır¹¹⁵.

Netice olarak, bir hitabeti başarıya götürecek unsurlardan birisi, onun doğal parçalarından birisi olan dinleyicinin tüm yönleriyle anlaşılması ve kendisine uygun bir konuşmanın sergilenmesidir. Dolayısıyla pathos denilince ilk ele alınması gereken konu duygular olmalıdır.

2.2.1. Duygular

İnandırmanın ana aktörünün logos olduğu reddedilemez bir gerçek olsa da, dinleyicilerde doğru bir biçimde oluşturulmuş coşkular da inandırmayı beraberinde getirebilir. Bir kitlenin aynı durum karşısında, mutlu olduğunda alacağı tavır ile öfkeli olduğunda alacağı tavır elbette ki aynı olamaz¹¹⁶.

O halde, coşkuların, insanların düşünme biçimlerini etkileyen unsurlar olduğu kabul edilmeli ve bu coşkulara boyun eğmek veya onları yok saymak yerine onları yönlendirmek hatibin tercih edeceği yol olmalıdır. Bunu sağlayabilmek için de, öncelikle coşkuları oluşturan duyguların çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu duyguları anlamaya çalışırken, her biriyle ilgili olarak bilinmesi gereken üç şey vardır¹¹⁷:

1. Herhangi bir duyguyu yaşayan insanların içinde bulundukları ruh hallerinin neler olduğu,
2. Söz konusu duyguları özellikle kimlere karşı besledikleri,
3. Yaşadıkları duygulara nelerin sebep olduğu bilinmelidir.

Ancak bu maddelerin üçü birden bilirse, arzu edilen duyguların oluşturulması mümkün olabilecektir. Aşağıda, coşkulara kaynaklık edebilecek duygulara kısaca değinilmektedir.

Öfke, kendisinin veya bir sevdiğinin karşılaşmış olduğu açık bir haksızlık nedeniyle acı çeken bir insanın öç alma arzusuyla ortaya çıkan bir duygudur¹¹⁸.

¹¹⁵ Özsoy, s. 56.

¹¹⁶ Aristoteles, s. 38.

¹¹⁷ Aristoteles, s. 98.

¹¹⁸ Aristoteles, s. 98.

Bir şeyin önemsiz olduğuna ilişkin açık bir hissiyat *küçümseme* olarak tanımlanabilir ve üç türe sahiptir: Hor görme, kin ve küstahlık¹¹⁹. Bir kişiyi veya onun için kutsal olan varlıkları hor görenler ve onlar hakkında kötü konuşanlar birer öfke nedeni olabilir.

İnsan kendisini küçük düşürenlere her durumda öfke duysa da, özellikle beş sınıf insan karşısında küçük düşürülmek daha şiddetli bir öfkeye sebep olabilir. Bu insanlar onun rakipleri, hayran olduğu kişiler, ona hayran olmasını umduğu kişiler, saygı duyduğu kişiler ve kendisine saygı duyan kişiler şeklinde sıralanabilir¹²⁰.

Öfkenin zıddı ise *sakinleşme*dir. Kendisine duyulan öfkeden haberdar olmayan birine karşı duyulan öfke zamanla yatışır ve sakinleşmeye dönüşür. Örneğin, öfke duyulan kişi öldüğünde, ona karşı duyulan öfke de ölür, çünkü o yaşayabileceği en kötü şeyi yaşamıştır ve artık asla farkında olamayacağı bir öfkeyi ona karşı yaşamak anlamsızlaşmıştır¹²¹.

Kin ve *düşmanlık* da öfkeye benzeyen duygular olmakla beraber öfkeden ayrıldıkları noktalar vardır. Öfkenin uyanabilmesi için insanın kendisine yapılmış bir haksızlık olduğunu hissetmesi şarttır; oysa düşmanlık için böyle bir koşul söz konusu değildir. Bir insana, kendi özelliklerinden dolayı da düşmanlık beslenebilir. Öfkeye daima acı hissi eşlik ederken, kin sahibi olmak acı duyuyor olmayı beraberinde getirmez¹²².

İnsanın, kendi çıkarlarından kaynaklanmamak şartıyla, bir kişinin iyiliğini düşünmesi, onun iyiliğini dilemesi ve bu yolda çaba sarf etmesi *dostluk* duygusunun bir sonucudur. Dostluk duygusundan ancak şu koşullar altında söz edilebilir¹²³: İyilik yapmak, iyiliği talep edilmeksizin yapmak, iyiliği gizli yapmak.

Korku, herhangi bir gerçekliği olmasa bile, ileride karşılaşılması muhtemel bir acının insanın algısında var olmasıyla ortaya çıkan bir rahatsızlıktır. *Güven* ise

¹¹⁹ Aristoteles, s. 99.

¹²⁰ Aristoteles, s. 99.

¹²¹ Aristoteles, s. 105.

¹²² Aristoteles, s. 108.

¹²³ Aristoteles, s. 105.

korkunun tersidir. Eğer zihinde, korkuya sebep olan durumun yokluğu veya kişiye uzak olduğu şeklinde bir genel tablo tezahür ederse, güven duygusu ortaya çıkar¹²⁴.

Geçmişte gerçekleşmiş veya gelecekte meydana gelebilecek olayların, eğer bu olaylar kişinin kendisinden kaynaklanıyor ise, bir insanın itibarını tehlikeye atması ihtimali karşısında duyulan rahatsızlık *utanç* olarak adlandırılabilir. Böyle bir ihtimale karşı bir kayıtsızlık sergilenmesine yol açan duygu ise *utanmazlıktır*¹²⁵.

Kişinin bir başkasına, kendi çıkarları için veya herhangi bir şey karşılığında değil de, sırf o insan ihtiyaç duyduğu için yardım etmesine sebep olan duygu *sevecenliktir*¹²⁶.

Hiç hak etmediği halde bir kötülüğe uğrayan bir insanla karşılaşıldığında, kişi aynı durumu kendisinin veya sevdiği birisinin de yaşayabileceği hissine kapılır ve üstelik böyle bir durumun hiç de uzak olmayan bir gerçekliğe sahip olduğunu düşünürse yaşayacağı rahatsızlık *acıma* olarak adlandırılabilir¹²⁷.

Bir başkasının maddi veya manevi olarak iyi bir konuma hak etmediği halde sahip olduğu düşünüldüğünde yaşanan rahatsızlık *hiddettir*. Benzer bir düşünceyle, kişinin, dengi olarak gördüğü kimselerin iyi şeylere sahip olmasının sonucunda yaşadığı rahatsızlık ise *kıskançlıktır*. Kıskançlığın temelinde kişinin kendisi için bir şeyler elde etmek istemesinden çok, bir başkasının onlara sahip olması yatmaktadır. Eğer söz konusu rahatsızlığın özünde, değer atfedilen varlıklara başkalarının sahip olmasından ziyade, kişinin kendisinin onları elde edememiş olması yatıyorsa, yaşanan duygu kıskançlık değil, *gipta* olacaktır¹²⁸.

Yukarıda zikredilen tüm bu duyguların, insanların düşünme biçimlerini etkileyeceği hususunda şüphe yoktur. İyi bir hatibe düşen görev ise, bu duyguları tam olarak kavramak ve onları konuşmasının daha inandırıcı olabilmesi için doğru bir şekilde kullanabilmektir. Hangi duyguların amacına hizmet edebileceğini tespit edebilen ve onları doğru zamanda ortaya çıkarmakta başarılı olan bir hatibin, muhataplarını ikna etme yolunda çok önemli bir üstünlüğe sahip olacağı açıktır.

¹²⁴ Aristoteles, s. 108-110.

¹²⁵ Aristoteles, s. 111.

¹²⁶ Aristoteles, s. 115.

¹²⁷ Aristoteles, s. 116-117.

¹²⁸ Aristoteles, s. 120-123.

2.2.2. Pathosu Oluşturan Kitleler

Bir hatibin, duyguların yanı sıra dinleyicilerle ilgili olarak bilmesi gereken bir diğer husus da, dinleyici kitlelerinin, kendilerini oluşturan insanların tabiatlarına bağlı olarak farklı tutumlar sergileyebileceğidir. İnsanlar bu açıdan yaş, ekonomik durum ve sosyal statü gibi açılardan incelenerek gruplandırılabilir.

Genç insanlar doyurmakta sınır tanımadıkları güçlü tutkulara sahiptir. Tutkuları güçlü olmakla beraber, saman alevi gibi geçicidir. Her ne kadar onurlarına düşkün olsalar da, kazanabilecekleri bir zafer onlar için her zaman daha çekicidir, çünkü başkalarına karşı bir galibiyet kazanma içgüdüsüne sahiptir. Başkalarını genellikle güvenilir bulmalarının sebebi çok fazla aldatılmamış olmalarıdır¹²⁹.

Yaşlılar ise gençlerden oldukça farklı bir mizaçta olurlar. Yaşamış oldukları yıllar içerisinde çok kez aldatılmış ve hata yapmış olmaları, onlara hayata karşı daha menfi bir yaklaşım kazandırmıştır. Her şeye karşı şüphe duymak, onların hayata karşı tutumlarının temelinde yer alır. Kolay kolay mahcubiyet duymazlar. Faydacı bir yaklaşıma sahip oldukları için, insanların onlar hakkında ne düşündüklerini çok fazla önemsemezler. Hayatlarının büyük bir bölümü geçmişte, pek azı da gelecekte olduğundan anılar onlar için umutlardan daha büyük bir öneme sahiptir. Gelecekle ilgili planlarından söz etmek yerine anılarını anlatmayı tercih ederler. Anıları ise o kadar çoktur ki, yaşlıların geveze olmakla suçlanmamaları genellikle mümkün olmaz¹³⁰.

Bu iki grup arasında bir de olgunlar yer alır. Onlar gençlik ile yaşlılık arasında, ikisine de eşit bir mesafede bulunurlar. Genel eğilimleri de gençlerin ve yaşlılarınkinden farklı olarak aşırılıktan uzak, ılımlı bir noktadadır¹³¹.

İnsan karakterini etkileyen bir başka unsur da iyi bir soydan geliyor olmasıdır. Üzerine bir şeyler eklenebilecek bir varlığa sahip olmak ve bu varlığı hep daha ileriye taşıma isteği daha fazla hırslı olmakla sonuçlanır. Zengin veya varlıklı insanlar, sahip oldukları zenginliği sahip olunabilecek her şeyi elde etmiş olmak şeklinde algırlar. Bu durum onların kibirli olmasıyla sonuçlanır, hatta hayattaki tüm değerlerin ölçüsünün

¹²⁹ Aristoteles, s. 125.

¹³⁰ Aristoteles, s. 127.

¹³¹ Aristoteles, s. 128.

zenginlik olduğunu düşünmeye başlarlar. Nihayet, dünyada paranın satın alamayacağı herhangi bir şeyin olmadığı kanısına varırlar¹³².

İktidar sahibi olmak da zengin olmaya benzer bir durumdur. Ancak, iktidar sahibi olanlar zenginlere göre daha hırslı ve cesur olurlar, çünkü iktidarı ele geçirmiş olmalarının onlara çok büyük ve çok mühim işler yapma hakkını ve sorumluluğunu verdiğine inanırlar¹³³.

2.3. LOGOS

Önceki bölümlerde, retoriğin temeli olan, yani inandırmanın kaynağı olan üç unsurun varlığında söz edilmişti. Bunlarda konuşmacıyı simgeleyen ethos ve dinleyiciyi karşılayan pathos incelendi. Bu bölümde ise, inandırıcılığı konuşma yoluyla sağlamayı içeren logos ele alınacaktır.

İnandırıcı konuşma yapma ihtiyacı, dinleyicilerin kararlarını etkilemenin hedeflenmesinin doğal bir sonucudur. İnandırıcılık sağlamak için mantıkî kanıtlama yollarına başvurma yanı sıra, olanaklı-olanaksız ve geçmiş-gelecek konularına da konuşmalarda yer verilebilir¹³⁴.

Olanaklı-olanaksız kavramları kullanılırken, zıt iki şeyden birisi için mümkün olanın diğeri için de mümkün olacağı, birisi için mümkün olmayanın diğeri için de mümkün olmayacağı iddia edilebilir. Örneğin, son mümkünse, başlangıç da tabii olarak mümkündür¹³⁵.

Geçmiş ve gelecek olgularını kullanırken, genellikle birbiri ardına meydana gelen iki olaydan ikincisi gerçekleşmişse, ilkinin de gerçekleşmiş olmasının gerekli olduğu ileri sürülebilir. Örneğin, bir şeyin unutulması, onun öğrenilmiş olmasını gerektirir¹³⁶ veya tsunamiler, depremlerin olduğuna işaretir.

Gelecekle ilgili konuşurken şu ilkelerden söz edilebilir: Bir eylemin gerçekleşebilmesi için, onu gerçekleştirme isteği ve gücünün olması zorunludur; ayrıca,

¹³² Aristoteles, s. 128-129.

¹³³ Aristoteles, s. 130.

¹³⁴ Aristoteles, s. 131.

¹³⁵ Aristoteles, s. 132.

¹³⁶ Aristoteles, s. 134.

bir kişinin o eyleme yönelmesi için özlem veya öfkeden kaynaklanan bir girişimi olmalıdır¹³⁷.

Yukarıda bahsi geçen yollar da inandırıcılığı artırsa da, hatibin asıl kullanması gereken yöntem kanıtlamadır. Retorik ile kanıtlama arasında bir fark vardır. Retorik, cevaplanmış sorunun ortadan kalkmış olduğunu varsayarken, kanıtlama sorudan hareket etmek suretiyle anlaşmazlıkları çözüme ulaştırmayı amaçlar¹³⁸. Retoriğin bunu yaparken takip ettiği yol ise mantıktaki kanıtlama yollarına benzer.

Bir insanı ikna edebilmenin en güvenilir yolu muhtemelen “mantıkî tartışmadır”, çünkü insanlar, aralarında doğru bir bağ kurulmuş ve mantığın süzgecinden geçmiş fikirleri onaylamaya, yaradılışları gereği meyillidir¹³⁹. Bir başka deyişle, inandırma konuşmanın kendisinden kaynaklanacaksa, ortaya düşüncelerimizi inanılır kılan akli kanıtlar konulmalıdır¹⁴⁰.

İnandırmanın kanıtlama yoluyla yapılması söz konusu olduğunda konuşmacının kullanmak zorunda olduğu iki yol vardır: Matvî kıyaslar ve örnekler. Her ne kadar örnekler matvî kıyaslar kadar inandırıcı olsa da, matvî kıyasların etkisi daha büyüktür. Nihayetinde, tüm hitabet türleri ikna yolunda “örnekler”, “matvî kıyaslar” ve matvî kıyasların bir türü olan “vecizeler” üzerine kurulurlar¹⁴¹.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılmaktadır ki, logos üç başlık altında incelenmelidir: Birinci bölümde matvî kıyaslar ve göstergeler; ikinci bölümde vecizelerin; üçüncü bölümde ise örneklerin kullanımı ele alınmalıdır.

2.3.1. Matvî Kıyaslar

Kıyas, kendisine bir başka söz eklendiğinde, kendisinden zorunlu olarak farklı bir ifadenin çıktığı bir söz olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan, kıyasta öncüller ve sonuç şeklinde adlandırılabilen önermelerin olması gerektiği anlaşılmaktadır. Kıyasın türü ise öncüllerin hakikate ne kadar yakın oldukları değerlendirilerek belirlenebilir.

Matvî kıyasların mantıktaki kıyaslardan hem şekil, hem de içerik bakımından farklı olduklarına çalışmanın birinci bölümünde değinilmişti. Matvî kıyaslar şekil

¹³⁷ Aristoteles, s. 134.

¹³⁸ Meyer, s. 17.

¹³⁹ Muallimoğlu, s. 504.

¹⁴⁰ Aristoteles, s. 38.

¹⁴¹ Aristoteles, s. 39.

bakımından mantıkî kıyaslardan, öncüllerinden birinin veya sonucunun gizli olması bakımından ayrılmaktadır. İçerik bakımından ise, matvî kıyasların öncüllerinin “makbulât” veya “maznunât” türünden oldukları belirtilmişti.

Doğrulukları kesin olan öncüllerden oluşan kıyaslara ispat denir ve bu tür kıyasların beş sanattaki karşılığı burhandır. Eğer sonuç “olası” öncüllerden elde ediliyorsa söz konusu olan sanat cedel veya diyalektik olarak adlandırılır¹⁴². Matvî kıyaslar ise gerçeğe yakın öncüller veya işaretler üzerine kurulurlar ve retorik veya hitabet sanatına kaynaklık ederler¹⁴³.

Matvî kıyaslar iki kısımda incelenebilir. Bunlardan ilki *olasılıklar*, yani genellikle gerçekleşen şeyler; ikincisi ise *göstergeler*dir. Göstergeler ise iki türe sahiptir: Yanılmaz tür ve çürütülebilir tür. “Bu çocuğun ateşli oluşu onun hasta olduğunun göstergesidir” ifadesi yanılmaz türden göstergelere bir örnektir, çünkü bir çocuğun ateşli olmasının, hastalıktan başka bir sebebi olamaz. “Bu çocuğun hızlı soluk alışı onun ateşinin olduğunun göstergesidir” ifadesi ise çürütülebilir matvî kıyasa bir örnek olabilir, çünkü hızlı soluk almanın, ateşli olmak dışında sebepleri de olabilir¹⁴⁴.

Matvî kıyasların temelinde dört durum olduğundan söz edilebilir¹⁴⁵:

1. Genellikle gerçek olan ya da olması beklenen olayları temel alan matvî kıyaslar, “olasılıklara dayandırılan matvî kıyaslar” şeklinde ifade edilebilir. Olasılıklar her zaman değil, genellikle meydana gelen olaylar olduğu için, bu tür matvî kıyasların çürütülmesi bir itiraz ile mümkün olabilir. Ancak, bu tür çürütmeler de gerçeğe dayanmazlar, çünkü söz konusu öncüllerin imkânsız olduklarını değil, zorunlu olmadıklarını ileri sürerler.

2. Önce tümevarım yöntemiyle, birbirine benzer olayları kullanarak bir yargıya ulaşp, daha sonra tümdengelim yöntemini kullanarak özel bir çıkarım ortaya koyan matvî kıyaslar “örneğe dayanan matvî kıyaslar” diye ifade edilebilir. Bu tür matvî kıyaslar, olasılıklara dayanan matvî kıyaslar ile aynı yoldan çürütülebilirler.

¹⁴² Aristoteles, *Organon V Topikler*, s. 3-4.

¹⁴³ Aristoteles, *Organon III Birinci Analitikler*, (Çev. H. Ragıp Atademir), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996, s. 189.

¹⁴⁴ Aristoteles, *Retorik*, s. 41.

¹⁴⁵ Aristoteles, s. 159-161.

3. Kaçınılmaz ve değişmez gerçeklere dayanan matvî kıyaslar, “şaşmaz belirtilere dayanan matvî kıyaslar” olarak ifade edilebilir. Bu tür kıyasların mantıkî olarak çürütülmeleri mümkün değildir. İtiraz olarak ortaya konulabilecek tek şey, iddia edilen olgunun yokluğunu ispatlamaktır.

4. Rastgele tikel önermelerden çıkan matvî kıyaslar, “sıradan göstergelere dayanan matvî kıyaslar” şeklinde açıklanabilir. Bu tür kıyasların yanıltıcı olması mümkün göstergeleri kullanmaları, onların kolaylıkla çürütülebilmelerini mümkün kılmaktadır, çünkü yanıltıcı olması imkân dâhilinde olan göstergeler, mantıkî ispatın bir parçası olamaz.

2.3.2. Vecizeler

Özlü, kısa fakat geniş anlama sahip ifadeler şeklinde tanımlanabilecek olan vecizeler, çoğunlukla tek bir olayla ilgili değil, genel yargılarla ilgili olarak kullanılırlar. Herhangi bir olayı değil, uygulamadaki davranışlar ile yapılması veya uzak durulması gereken davranışları konu edinirler. Matvî kıyasların, konusu benzer şeyler olduğundan, öncüllerinin veya sonuçlarının, kısmen de olsa, vecize olduğu iddia edilebilir¹⁴⁶.

Vecizeler çoğunlukla kanıt gerektirmezler, çünkü ortaya koydukları ifadeler genellikle ya zaten bilinen düşüncelerdir, ya da dile getirilir getirilmez rahatlıkla anlaşılabilen fikirlerdir. Yine de, tartışılmaya açık bir iddia içeren vecizelerin, ek kanıtlarla desteklenmesi onların etkisini artıracaktır¹⁴⁷.

Kendisiyle birlikte ek kanıt kullanılan vecizelerin bir kısmı matvî kıyasların parçalarıdır. Ek kanıtlar olmaksızın kullanılan vecizeler ise, matvî kıyasların özelliklerini taşımakla beraber, matvî kıyasların bir türü olarak değerlendirilmezler; çünkü bu tür vecizelerde, ifade edilmek istenen görüş ima edildiğinden, bir çeşit söz sanatı vardır¹⁴⁸.

Vecizelerin hatip için faydalı olması, bir açıdan, dinleyicilerin zihinsel yetersizliğinden kaynaklanır; çünkü kendi durumuna uygun olduğu için doğruluğunu savunduğu bir düşüncenin herkesin kabul ettiği bir gerçek olduğunu işitmek dinleyiciyi çok etkiler. Bu durumdan yararlanmak isteyen bir hatibin yapması gereken şey,

¹⁴⁶ Aristoteles, s. 137.

¹⁴⁷ Aristoteles, s. 137.

¹⁴⁸ Aristoteles, s. 138.

dinleyicilerin sahip oldukları düşünceleri öngörmek ve aynı fikirleri, aslında zaten kaynağı olan dinleyicilere, evrensel bir hakikat gibi tekrar ifade etmek olmalıdır. Hatip, böyle yapmakla hem dinleyicilerin söz konusu algı probleminden faydalanmış, hem de ahlakî açıdan üstün bir insan görüntüsü sergilemiş olur¹⁴⁹.

Vecizelerin iki tür hatip tarafından kullanılması daha uygun olur: Yaşlı hatipler ve ele aldığı konuda deneyimli olan hatipler. Vecizeleri gençlerin masal anlatır gibi kullanmaları ne kadar yakışsız ise, üzerinde konuştuğu konuyla ilgili yeterli deneyimi olmayan insanların kullanması da o kadar abesle iştir. Vecizeleri hoyratça kullanıp, sonra da onları açıklamaya girişmek olsa olsa kendilerini küçük düşürmek isteyen hatiplerin seçeceği bir yoldur¹⁵⁰.

2.3.3. Örnekler

Örnekler, matvî kıyasların kullanılmadığı durumlarda, dinleyiciyi ikna etmek için kullanılabilirler. Ancak, hem matvî kıyaslar, hem de örnekler içeren bir konuşma yapılacaksa, örnekleri matvî kıyaslardan sonra, kanıtlamaya destek olarak kullanmak uygun olacaktır. Eğer örnekler matvî kıyaslardan önce kullanılırsa, konuşma bir istikra şeklinde gelişebilir ve bu iyi bir hatibin arzulayacağı bir durum olmaz. Matvî kıyaslardan sonra kullanılacak örnekler ise, zaten zemini hazırlanmış bulunan inandırma için, açıklayıcı özelliğe sahip birer ek kanıt gibi işlev görürler¹⁵¹.

Örnekler genellikle iki çeşit olur¹⁵²:

1. Geçmişte gerçekleşmiş gerçek olaylar: Hatip bu tür örnekleri kendisi kurgulamaz, zaten var olan olayları birer örnek gibi kullanır. Daha geniş yetkiler isteyen bir lideri diktatör olmayı istemekle suçlamak için, geçmişte daha geniş yetkiler istemiş ve bu isteğine ulaşır ulaşmaz bir diktatöre dönüşmüş olan ünlü bir liderin örnek olarak kullanılması, bu türe bir misal olabilir¹⁵³.

2. Hatibin kurguladığı örnekler: Bu tür örnekler gerçekte var olan olaylar değil, hatibin kurguladığı olaylardır. Hatipler kendi örneklerini kurgularken sıklıkla iki

¹⁴⁹ Aristoteles, s. 140.

¹⁵⁰ Aristoteles, s. 138.

¹⁵¹ Aristoteles, s. 136.

¹⁵² Aristoteles, s. 135.

¹⁵³ Aristoteles, s. 42.

yöntem kullanırlar. Bunların ilki, örnekleri hayvan masalları şeklinde kurgulamak; ikincisi ise, tasvir yoluyla benzerlik gösteren örnekler kurgulamaktır.

Birbirine benzer iki olay bir arada kullanılıyorsa, bunlardan daha bilinir olan diğeri için bir örnek teşkil eder.

Sonuç olarak, retorikte kanıtlamaya kaynaklık eden üç unsur vardır: Ethos, pathos ve logos. Bu unsurların her birinden azami ölçüde istifade etmek isteyen bir hatibin bilmesi gereken hususlar bu bölümde ele alındı. Kanıtlama yollarına ise, siyasetten örnekler ile birlikte sonraki bölümde yer verilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RETORİKTE KANITLAMA YOLLARI VE ÖRNEK METİNLER

İnsanların eğitilmiş olmaları ya da olmamaları bir konuyu tartışırken ortaya koydukları tartışma yöntemlerine açık bir biçimde yansır. Eğitilmiş insanlar bir takım ilkelere sadık kalarak tartışırken, eğitimsiz insanlar herkesin bildiği gerçeklerden zaten çok açık olan sonuçlar çıkarmakla yetinirler. Tartışmanın konusu ne olursa olsun, hatip o konuda yeterli bilgi sahibi olmalı ve nihayetinde bu bilgileri bir takım tekniklerle harmanlamak suretiyle ortaya bazı kanıtlar koyabilmelidir¹⁵⁴.

Hatibin yapacağı konuşma herhangi bir konuda olabileceği için, konuşmanın içeriği retorik açısından çok fazla önemli değildir. Bu yüzden, kanıtlama ile ilgili olarak, hatibin konusuna hâkim olması gerektiğini söylemekle yetinmek ve kanıtlama yollarını incelemek bu çalışmanın konusu kapsamı bakımından daha uygun olacaktır.

Çalışmanın bu bölümünde, matvî kıyasa dayalı kanıtlama yolları “olumlu kanıtlama”, “sahte matvî kıyaslar” ve “çürütme” başlıkları altında incelenecek ve kanıtlama yollarına siyâsî söylevlerden örnekler verilecektir.

3.1. OLUMLU KANITLAMA YOLLARI

Aristoteles olumlu kanıtlama yollarını, muhtemelen kanıtlamanın belkemiği olarak görmektedir, çünkü onlara *Retorik* adlı eserinde oldukça geniş bir yer vermektedir. Ona göre retorikte olumlu kanıtlamanın yirmi sekiz yolu vardır¹⁵⁵.

Birinci kanıtlama yolu, ortaya konulan iddianın tersini düşündürmektir. Örneğin, bize bir kötülük yapanlara, bu kötülüğü bilerek yapmadıkları için kızılamıyorsak, bize istemeden bir iyilik yapmış olanlara da müteşekkir olmamız gerekmez¹⁵⁶.

İkinci kanıtlama yolu, kullanılan bir kelimenin benzerini ele alarak, birisi için doğru olduğu varsayılan şeyin diğeri için de doğru olup olmadığının tartışılmasına dayandırılır. Örneğin, adil olan şey her zaman yararlı olmayabilir; zira adil bir biçimde idam cezasına mahkûm edilmeyi hiçbir insan temenni etmez¹⁵⁷. Örnek:

¹⁵⁴ Aristoteles, s. 141.

¹⁵⁵ Aristoteles, s. 142-143.

¹⁵⁶ Aristoteles, s. 143.

¹⁵⁷ Aristoteles, s. 144.

“Ve tabi ben bu arada Zahide Nine’ye ahlaksızca para teklif edecekler biz bunu görmezden geleceğiz öyle mi? Taksim’de her türlü ahlaksızlığı, edepsizliği sergileyecekler biz bunu görmezden geleceğiz öyle mi? Müftünün karısıym diye çıkacaklar, ahlaksızlık yapacaklar, görmezden geleceğiz öyle mi? Şehirlerde mitinglerde toplanan milyonlarca makarnacı diyecekler, parayla oraya getirildiler diyecekler, bize oy veren 21,5 milyon kömürcü diye anılacak, makarnacı diye anılacak, bidon kafalı diye, koyun diye aşağılayacaklar biz bunu sineye çekeceğiz öyle mi? Başörtüsüne, camilerimize, kutsal değerlerimize, bayrağımızı el uzatacaklar, dil uzatacaklar ve biz bunu hoş görüyle karşılayacağız öyle mi? Böyle bir dünya yok.

Yarın sandık kurulunca, milletin huzuruna varınca, millet bu vandallara, bu yağmacılara, bu milli irade hırsızlarına karşı ne yaptın diye evvel Allah onlara soracak. Ama biz eğer sessiz kalırsak, hesabını bize sorar.”¹⁵⁸

Bu bölümde konuşmacı, hoşgörünün doğru bir şey olduğunu, ancak hoşgörülü olmanın her zaman ve durumda doğru olmayacağını ileri sürmektedir.

Üçüncü kanıtlama yolu, karşılıklı fikirleri temel alır. Bir eylem, ona maruz kalan kişi için doğruysa, faili için de doğrudur¹⁵⁹. Örnek:

“Ve takıldı o legal, illegal fark etmez o örgütlerin peşine onlarla beraber hareket ediyor. Bunlar değerli kardeşlerim, milletin teveccühünün bunlar asla kazanamayacak, asla iktidar olamayacak bunlar öyle partiler. Bu olayların arkasına saklanıp kaos çıkartmak, Hükümeti yıpratmak istediler düşünebiliyor musunuz adı parti. Ama parti teşkilatının içerisinde ne kadar terörist gruplardan kişiler varsa hepsi oraya hücum ettiler, tabi polis arkalarından gitti. İçeride ne var, ne yok ki? Silahtan tut da, döner bıçaklarına varıncaya kadar ve varyozlara varıncaya kadar, onun yanında bütün molotof kokteyllerine varıncaya kadar her şey var bu nasıl parti teşkilatı yahu böyle bir parti teşkilatı olabilir mi? Ama işte bu da parti teşkilatı. Şimdi ne oldu? Polis parti teşkilatının içine giriyor. Onlar normal bir parti çalışması içindeyken olan şey değil, o meydana Vandalizm’i temsil edenler oraya kaçınca, oraya girdiler. Aynı şey Divan Otel içinde geçerli, dünyaya şimdi kendilerini öyle takdim ediyorlar diyorlar ki, otele polis saldırdı. Durup dururken otele polis saldırmadı ya, o meydanlarda polisle çatışanlar oraya kaçtılar, oraya sığındılar, oranın sahipleri de onlara gayet güzel bir ev sahipliği yaptı, onun peşinden polis oraya girdi.”¹⁶⁰

Konuşmacı, eylemcilerin söz konusu müdahaleleri hak etmiş olmalarından hareketle, bu müdahalelerin, onları gerçekleştiren görevliler açısından da doğru olduğunu ileri sürmektedir.

¹⁵⁸ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 25 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

¹⁵⁹ Aristoteles, s. 144.

¹⁶⁰ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 25 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

Dördüncü kanıtlama yolu “a fortiori” diye adlandırılır. Bir özellik ya da durum, aslında karşılaşılmaması daha az muhtemel bir yerde varsa, karşılaşılmama ihtimali daha yüksek olan bir yerde “haydi haydi” bulunmalıdır¹⁶¹.

Beşinci kanıtlama yolu, zaman kavramına dayandırılır¹⁶². Örnek:

“Biz bize iyi niyetle yaklaşan herkese iyi niyetimizi sergileriz. Ama değişen, kötü niyetle hale gelen bize karşı düşmanca faaliyetler içinde olan birine de geçmişin hatırına deyip sessiz kalamayız, yapılanmaları görmezden gelemeyiz. Biz Suriye ile Suriye halkıyla dayanışmayı, iş birliğini güçlendirmeye çalışırken CHP bizi dış politika da eksen değiştirmekle, Batı’dan kopup Doğu’ya yönelmekle itham ediyordu. Bugün aynı CHP, zalimliği, acımasızlığı, gaddarlığı tüm dünya tarafından tescillenmiş gayrimeşru bir rejimin kapısından ayrılmaz oldu. Neredeyse ayda bir CHP’den bir heyet Suriye’ye gidiyor, Suriye’nin eli kanlı diktatörüyle aynı karede fotoğraf veriyor. Kim bu diktatör? Kendi halkından 70 binden fazlasını katletmiş, 250 binden fazla kişi bu rejimin elinde tutuklu ve kayıp, binlerce mazlum, binlerce masum bu rejim tarafından işkenceye maruz kalmış. Bu kanlı rejim yüzünden milyonlarca insan evini, barkını terk etmiş bunların önemli bir bölümü 2 yıldır ülkesi dışında yaşıyor. Bu diktatör bizim uçağımızı düşürmüştü. Bize karşı bombalı eylemlere girişmiş ve insanlarımız ölümüne yol açmıştır. İşte CHP tarihin bu en kanlı diktatörlerinden biriyle sürekli fotoğraf çektiriyor. Ama bir taraftan da kalkıp Akçakale’deki o şehitlerimizin evlerine gidip orayı ziyaret ediyor. Bu ne perhiz, ne lahana turşusu? Orayı ziyaret ediyorsun, ondan sonrada onlara bombayı attıran diktatörü, eli kanlı adama ziyaret tertip ediyorsun bu nasıl bir anlayıştır.

Geçmişe dönüp bakın dünyanın büyük diktatörleriyle CHP heyetlerini hep aynı karede görürsünüz, onların genlerinde var bu. Bugünde tarihi ıskalamıyor bugünde tarihin en zalim diktatörüyle aynı kareye girmekten hiç çekinmiyor. Türkiye’de biz kanı durdurmak için, anaların gözyaşını dindirmek için adeta çırpınırken, bu CHP bizim karşımıza bir duvar gibi dikiliyor. Ama gidip Suriye halkını katliamdan geçiren bir diktatörün sırtını sıvazlamaktan hiç utanmıyor, hiç sıkılmıyor. Diyarbakır’a gidemeyecek haldeler, ama Şam’dan neredeyse hiç çıkmıyorlar. Yarın o diktatör oradan gittiğinde, CHP Suriye halkının yüzüne nasıl bakacak? Bırakın Suriye halkını, yarın o diktatörün Türkiye üzerine kirli planları, terörle kirli ilişkisi ortaya çıktığında bu CHP Türkiye’nin yüzüne nasıl bakacak.”¹⁶³

Konuşmacı, kendisine yöneltilen suçlamaları, zaman kavramını kullanarak bertaraf etmeye çalışmaktadır. Onun iddiası, geçmişteki durum ile bugünkü durumun aynı olmadığı ve kendi tutumlarının zaman içerisinde yaşanan değişikliklere uygun bir biçimde şekillendiğidir.

¹⁶¹ Aristoteles, s. 145.

¹⁶² Aristoteles, s. 145.

¹⁶³ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 19 Mart 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

Altıncı kanıtlama yolu, konuşmacının kendisine yöneltile bir ifadeyi, o ifadenin sahibine uygulamasıdır. Burada amaç, ifadenin sahibinin saygınlığını zayıflatmaktır¹⁶⁴.

Örnek:

*“Burada Sayın Kılıçdaroğlu’na tek bir hususu hatırlatmayı da vazife addediyorum; hafta sonunda yine gittiği yerlerde yalancından Başbakan olmaz demiş. Dedim ya, Kılıçdaroğlu haklı, yalancından Başbakan olmaz. Onun için de milletim bu ülkede Kılıçdaroğlu’nu başbakan yapmıyor ve yapmaz. Sadece yalancından değil, edepsizi Meclis çatısı altına taşıyandan, saygısız insanları koruyup, kollayandan da başbakan olmaz. Kadınlara saldıracak kadar aklını, izanını kaybetmiş birine kol kanat gerenden de başbakan olmaz.”*¹⁶⁵

Burada konuşmacı, kendisine yöneltile “yalancı” suçlamasını, ifadenin sahibi için kullanarak, karşısındakinin saygınlığını azaltmayı hedeflemektedir. Hem mevcut durum, hem de muhatabın kullandığı ifade, konuşmacıya uygun bir ortam hazırlamıştır.

Yedinci kanıtlama yolu, kullanılan kelimelerin tanımlanmasıdır¹⁶⁶. Örnek:

*“Şimdi bakınız değerli kardeşlerim, tarih boyunca çeşitli fikir akımları, insana dair çok farklı nitelendirmelerde bulunmuşlardır. Kimileri insanı -haşa- düşünen bir hayvan olarak nitelendirmiştir, kimileri insanı sadece emekten ibaret, kimileri sadece bir tüketiciden ibaret görmüşlerdir. İnsanı makineye benzeten, insanı canlı kanlı bir robot olarak, aygıt, eşya olarak, vicdani, ruhu olmayan akıl olarak gören akımlar da olmuştur. Bir kere biz, muhafazakar demokrat bir parti olarak insana yönelik tüm bu nitelendirmelerin tamamen karşısındayız. Bizim insana bakışımız son derece nettir, son derece sarihtir, açıktır. Bizim için insan, Allah’ın yeryüzündeki halifesidir, eşrefi mahlukat, yani yaratılmışların en şerefliisidir. Hani Yunus Emre diyor ya, ete kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm; hem insanı tanımlamak, hem de burada tevazuunun bu kadar güzel bir şekilde anlatımı olamaz. İnsan bu kadar mütevazı olmalı, ama insan bilinmeli ki et ve kemiktir. Bizim için insan, bedeniyle, ruhuyla, aklıyla, iradesiyle, fitratıyla bir bütündür. Biz insanı asla sadece maddi ihtiyaçları olan bir varlık olarak göremeyiz. İnsani maddi olandan çok daha fazla manevi ihtiyaçları olan, ancak bu şekilde huzura erişebilen, mutlu olabilen, huzur ve emniyet içinde varlığını idame ettirebilen bir varlıktır.”*¹⁶⁷

“İnsan” kelimesini tanımlayan konuşmacı, böyle yaparak, insanı merkeze koyan politikaların nasıl olması gerektiğini de dolaylı olarak ortaya koymaktadır.

¹⁶⁴ Aristoteles, s. 146.

¹⁶⁵ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 28 Mayıs 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

¹⁶⁶ Aristoteles, s. 146.

¹⁶⁷ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 28 Mayıs 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

Sekizinci kanıtlama yolu, kullanılan bir kelimenin farklı anlamlarına başvurmaktır¹⁶⁸. Örnek:

“Ben bildiğiniz gibi asabiyet dediğimde bazı akli evveller bunu sinirlilik, kızgınlık olarak anlamışlar. İbn-i Haldun’un asabiyet kavramını anlamayanlar, zannetmiyorum ki Gazi Mustafa Kemal’in şu ifadelerini de anlasınlar.. Bunu daha önce de söylemiştim, Parlamento’da yaptığım konuşmada söylemiştim, ama ben yine anlatmaya, aktarmaya devam edeceğim. Özellikle CHP’ye gönül veren kardeşlerimin bunu bilmesini istiyorum, çok çok önemli bu ifadeler.

1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışından sadece 1 hafta sonra Mecliste ırklar, kavimler üzerinde yapılan yoğun bir tartışmanın ardından Gazi Mustafa Kemal kürsüye çıkıyor ve şu ifadeleri kullanıyor, çok önemli: Efendiler, meselenin bir daha tekerrür etmemesi ricasıyla bir-iki noktayı arz etmek isterim.

Burada maksut olan -kastedilen- ve Meclisi alinizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, -bugünkü gibi- yalnız Çerkez değildir, -bugünkü gibi- yalnız Kürt değildir, -bugünkü gibi- yalnız Laz değildir, -bugünkü gibi- fakat hepsinden mürekkep anasırı İslamiyedir; yani İslam’ın unsurlarıdır. Ve son kelime, son cümle, samimi bir mecmuadır; yani samimi bir topluluktur.”¹⁶⁹

Konuşmacı, “asabiyet” kelimesinin farklı anlamlarını ele alarak asıl kastettiği anlamı eski bir konuşmadan yaptığı alıntı ile örneklendirmektedir. Onun kastettiği anlam “sinirlilik” değil, “imân ve İslâmiyeti, kendi akrabasını, vatanını, din veya milliyetini müdafaa etmek gayreti”¹⁷⁰ şeklinde ifade edilebilecek olan anlamdır.

Dokuzuncu kanıtlama yolu, karşılaşılan bir suçlamayı mantıksal açıdan bölerek bertaraf etmeye dayanır. “Böyle bir hata iki durumda yapılabilir, ilk durum bana uymuyor, ikincisi ise suçlamayı yapan kişi tarafından dile getirilmiyor” şeklindeki bir savunma bu kanıtlamaya bir örnektir¹⁷¹.

Onuncu kanıtlama yolu, tümevarımdır¹⁷². Örnek:

“Geçen gün Koç Üniversitesindeydim, öğrencilerle beraberdik. Buradan daha büyük bir salon, gerçekten dolu idi. Öğrencilere şu soruyu sordum: Türkiye’de medyanın özgür olduğuna dair veya medya özgürce yazıyor diye düşünce sahibi olan bir arkadaşım elini kaldırır mı? Salondan hiçbir el kalkmadı. Oysa Anayasa’nın 28’inci maddesi ne diyor biliyor musunuz? ‘Basın hürdür, sansür edilemez.’ Anayasa öyle diyor, gerçekler başka bir şey söylüyor. Demokrasi önce insanların kafasında olacak, ruhunda olacak barış. Sabah akşam küfredeceksin, sonra barıştan söz edeceksin. Sabah

¹⁶⁸ Aristoteles, s. 147.

¹⁶⁹ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 30 Ocak 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

¹⁷⁰ Abdullah Yeğin, *Yeni Lûgat*, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008

¹⁷¹ Aristoteles, s. 147.

¹⁷² Aristoteles, s. 147-148.

akşam medyayı baskı altına alacaksın, sonra demokrasiden söz edeceksin. Demokrasi farklı bir şeydir, demokrat olmak da farklı bir şeydir."¹⁷³

Bu bölümde konuşmacı, iddiasını, sınırlı sayıda insanın düşüncelerini kullanarak ulaştığı bir genel yargı ile desteklemektedir.

On birinci kanıtlama yolu, konuşmaya konu olan duruma, onun benzerine ya da tersine dair mevcut bir karara dayandırılır¹⁷⁴. Örnek:

"Değerli arkadaşlarım, yargı kararı çıkmış, yürütmeyi durdurma kararı vermiş yargı, Sayın Başbakanın kullandığı şu ifadeye bakın değerli arkadaşlar: 'Ne yaparsanız yapın orası için karar verdik, yapacağız.' Şimdi ben merak ediyorum, gerçekten merak ediyorum. Bunu söyleyen kişi, kendisini Başbakan olarak mı tanımlıyor, yoksa İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olarak mı tanımlıyor, kim bu? Bir yere bina yapılacaksa, binanın türüne karar verilecekse İstanbul halkının seçtiği bir belediye başkanı var, İstanbul halkının belediye meclis üyeleri var, onlar karar verirler. Neden Sayın Başbakan bu kadar can havliyle 'Biz buna karar verdik.' diyor. Bırakın bunu söyleyecek kişi Sayın Kadir Topbaş'dır. Gayet makul açıklamaları var. 'Halkı anlayamadık veya kendimizi iyi anlatamadık.' diyor. Ama siz, burnunuzda öfke, herkese racon kesiyorsunuz. Bu doğru değil arkadaşlar. Çağdaş Türkiye'nin imajını bozuyor, çağdaş Türkiye'nin imajını bozuyor."¹⁷⁵

Tartışmaya konu olan projeyle ilgili olarak mevcut bir mahkeme kararı vardır ve konuşmacı bu kararı kullanarak düşüncelerini temellendirmektedir.

On ikinci kanıtlama yolu, konuyu parçalara ayırarak incelemektir¹⁷⁶. Örnek:

"Bakınız, bu gösterilerin içinde Gezi Parkı, ağaç ve çevre hassasiyetle yer alanlar vardı, biz onları samimi bulduk, en başından itibaren onları diğerlerinden ayrı tutmak suretiyle söylediklerine dikkatle kulak verdik. Kabul ettiğimiz temsilcileri saatlerce dinledim, dinledik, Bakanlar Kurulu toplantısında biz bu kadar zaman geçirmedik, onlara o kadar zaman ayırdık. Bizzat şahsım, İstanbul Valimiz, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanımız bu samimi göstericilerle de irtibat kurdular, kendilerini dinlediler. Ama bunların yanında samimi olmayanlar da vardı, dürüst değillerdi, Nitekim, Başbakan Yardımcımızla yaptıkları görüşmeden sonra dışarı çıkıp adeta Yeniçeri'nin o isyancı grupları gibi şu valiyi görevden alacaksın, şunu görevden alacaksın, bunu görevden alacaksın gibi ultimatolara sallayanlar da vardı. Sen hangi iktidara konuşuyorsun ya? AK Parti iktidarıyla bunlar konuşulur mu?"¹⁷⁷

¹⁷³ Kemal Kılıçdaroğlu'nun, partisinin 26 Mart 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Cumhuriyet Halk Partisi TBMM Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 <http://www.chp.org.tr/?p=108369>

¹⁷⁴ Aristoteles, s. 148.

¹⁷⁵ Kemal Kılıçdaroğlu'nun, partisinin 4 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Cumhuriyet Halk Partisi TBMM Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 <http://www.chp.org.tr/?p=116706>

¹⁷⁶ Aristoteles, s. 149.

¹⁷⁷ Recep Tayyip Erdoğan'ın, partisinin 25 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi 26 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

Bu konuşmada, söz konusu olaylara karışan insanlar iki kısma ayrılmakta ve birinci grup “çevre hassasiyeti olan samimi insanlar”, ikinci grup ise “ne samimi, ne de dürüst olan insanlar” şeklinde tanımlanmaktadır. Burada amaç, konuyla ilgili olarak ifade edilecek olumsuz görüşlere karşı ortaya koyulabilecek itirazları çürütmektir.

On üçüncü kanıtlama yolu, bir eylemin yalnızca iyi değil, aynı zamanda kötü sonuçlarının da olabileceği düşüncesini esas alır. Söz konusu aynı eylem olsa da, muhtemel müspet ve menfi sonuçları amaca uygun olarak kullanılabilir¹⁷⁸. Örnek:

“Gerek bugüne kadar yaptığımız bütün uyarılar, gerekse hükümetin sözde çözüm sürecine verdiğimiz tepkiler tutarlı, samimi ve milli gerçeklere dayanmaktadır.

Hükümetin İmralı canisiyle birlikte düğmeye bastığı süreç hıyaneti, küresel güç tarafından bölgemizin yeniden tanzimine yönelik olarak sütre gerisinden tekemmül ettirilen parçalanma ve dağılma projesidir.

Başbakanın eşbaşkanlığını yaptığı ve özellikle İslam dünyasının yıkımı ile sonuçlanacak olan Büyük Ortadoğu Projesi’nin bir ayağıdır. Bunun yanı sıra, hükümetin terörle demokrasi arasında kurmaya çalıştığı yanlış ilişkiler ağı ve bu konulardaki şaşkınlık bakışı özellikle Avrupa Birliği dayatmalarının eseridir.

Terör sona erecek, analar ağlamayacak, huzur gelecek, ekonomi büyüyecek, sorunlar bitecek gibi kavramlarla ilerletilen çözüm süreci, bu kıvam ve dozda giderse çok büyük siyasal, sosyal sorunlar doğuracak ve Türk milleti etnik temelli bölücüler tarafından tahrip edilecektir.

Önüme gelenin yaptığı ‘ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlük’ vurgularına ve hatta yeminlerine rağmen süreç Türk milletini yok oluşa sürükleyecektir.”¹⁷⁹

Konuşmacı, barışı getirebilecek bir süreçten söz ederken, aynı sürecin sebep olabileceği olası menfi sonuçlara da dikkat çekmektedir.

On dördüncü kanıtlama yolu, “çatallanma” olarak adlandırılır. İki zıt olgunun birbirinin zıddı olan hem olumlu hem de olumsuz sonuçları varsa bu kanıtlama yolu kullanılabilir¹⁸⁰. “Toplum önünde konuşmamalısın; çünkü doğruları söylersen insanların sevgisini, yanlışları söylersen kendine olan saygını yitirirsin” ifadesi yerine, “toplum önünde konuşmalısın; çünkü yanlışları söylersen insanların sevgisini, doğruları söylersen kendine olan saygını kazanırsın” ifadesini kullanmak, bu kanıt yoluna bir örnektir.

¹⁷⁸ Aristoteles, s. 149.

¹⁷⁹ Devlet Bahçeli’nin, partisinin 7 Mayıs 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Milliyetçi Hareket Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/2813/index.html

¹⁸⁰ Aristoteles, s. 149-150.

On beşinci kanıtlama yolu, insanların onaylar gibi göründükleri şeylerin bazen gerçekten onayladıkları şeylerden farklı olabileceği ilkesine dayanır¹⁸¹. Adaleti öven insanlar bazen kendi çıkarları için adaleti feda edebilirler. Aslında yapılması gereken şey insanların “gerçekten” neyi onayladıklarını tespit edebilmektir. Örnek:

“Onun için de, bundan sonraki sürece yönelik bu kararlılık Taksim Meydanı’yla alakalı, Gezi Parkıyla alakalı devam edecektir, bunu söyledim. Biz buraları, kusura bakmasınlar, Gezi Parkı, adı üzerinde, Gezi Parkıdır, işgal alanı değildir. Taksim Gezi Parkındaki gösteriler, Türkiye genelinde arkasında ölüm bırakan şiddet eylemlerinin meşru görünümlü kılıfından, ambalajından başka hiçbir şey değildir. Taksim Gezi Parkındaki gösteriler asıl amacı, asıl hedefi, asıl çıkarılmak istenen kaosu örtmek için son derece sistemli şekilde kullanılan eylemlerdir.

Şu anda dahi Taksim Gezi Parkında ağaçlar için, çevre için eylem yaptığını düşünen vatandaşlarıma buradan özellikle seslenmek istiyorum.

Değerli kardeşlerim, Taksim Gezi Parkı kılıfıyla Türkiye’de büyük bir oyun oynanmak isteniyor. Taksim Gezi Parkı bahanesiyle Türkiye ekonomisi üzerinde ağır tahribat yapılmak isteniyor. Ambalajın üzerine ağaç koyarak, çevre hassasiyeti koyarak birileri büyüyen, güçlenen Türkiye’yi yavaşlatmak istiyor. Taksim eylemcilerinin nerede, nasıl kullanıldıklarını görmelerini, nasıl bir kirli hedefin istismar konusu haline getirildiklerini idrak etmelerini özellikle rica ediyorum.”¹⁸²

Konuşmanın bu bölümünde, söz konusu eyleme katılanların çıkış noktası olarak görünen doğayı koruma arzusunun, eylemin asıl amacı olmadığı, gerçekte hedeflenen şeyin bir karışıklık çıkarmak olduğu iddia edilmektedir.

On altıncı kanıtlama yolu, mantıksal benzerlikler kurmaya dayanır. “Bugün uzun boylu çocukları yetişkin sayanlar, yarın kısa boylu yetişkinleri çocuk sayarlar” ifadesi bu kanıtlama yoluna bir örnek olabilir¹⁸³. Örnek:

“Değerli arkadaşlarım, buradan terör noktasında bir hususa da özellikle değinmek durumundayım. Bakınız Ana Muhalefet Partisi CHP’nin Genel Başkanı bir süredir yurt içinde, yurt dışında Türkiye hakkında bir karalama kampanyası yürütüyor. Biz kendisine bu meseleyi defalarca izah ettiğimiz halde, CHP Genel Başkanı ısrarla, inatla Türkiye’yi dünyaya, gazetecilerin hapiste olduğu ülke diye anlatmaya devam ediyor. O Türkiye hakkında bu karalama kampanyasını, bu iftira kampanyasını sürdürdüğü müddetçe biz de bıkmadan, usanmadan gerçekleri yüzüne çarpmaya devam edeceğiz. CHP Genel Başkanının kendi ülkesini karalamak için istismar ettiği, kullandığı tutuklu ve hükümlü güya bu gazetecilerin 4 tanesi Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliğine saldırı düzenleyen o malum örgütün üyesi. CHP Genel Başkanı

¹⁸¹ Aristoteles, s. 150.

¹⁸² Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisnin 11 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

¹⁸³ Aristoteles, s. 150.

Türkiye’de gazeteciler tutuklu diyerek sadece kendi ülkesini karalamakla kalmıyor. İşte o kanlı eylemleri yapan o terör örgütü de adeta onlara hayat öpücüğü veriyor ve açık da söylüyor. Herhalde sıkılması bir müddet sonra bu terör örgütü nerede söyleyin gidip ona da üye olayım diyecek. Eğer DHKP-C’ye Kılıçdaroğlu’nun üye olduğunu duyarsınız hiç şaşmayın, bunu da yapar.”¹⁸⁴

Konuşmacı, bir mantıksal benzerlik kurarak, terör örgütleriyle bağlantısı bulunan tutukluları savunan bir kişinin, gelecekte bizzat kendisinin de bir terör örgütüne katılabileceği olasılığından söz etmektedir.

On yedinci kanıtlama yolu, ortada birbirinin aynısı olan sonuçların var olmasının, öncüllerin de aynı olmasını gerektireceği düşüncesine dayanır¹⁸⁵. Örneğin, ülkenin kaynaklarını israf etmekle, devletin hazinesinden para çalmak birbirinden farksızdır; çünkü her iki eylem de, milletin yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Örnek:

“Şimdi bakın değerli arkadaşlarım, hem sizlerden hem aziz milletimden ben bir şey rica ediyorum. Şöyle geriye doğru 30 yılı gözümüzde canlandıralım terörle mücadele ettiğimiz 30 yılı şöyle bir hatırlayalım. BDP’nin farklı isimler altında tüm bu 30 yıl boyunca nerede durduğunu herkes biliyor. Ama ben özellikle CHP’nin, özellikle MHP’nin nerede durduğuna dikkatle bakmanızı sizlerden rica ediyorum. 30 yıl içinde CHP’nin de, MHP’nin de iktidar ortağı dönemler oldu. Peki terörü çözmek için ne yaptılar? Koca bir hiç. 30 yıl boyunca CHP’nin de, MHP’nin de muhalefette oldukları dönemler oldu. Peki çözüme katkı sağlamak için ne yaptılar? Koca bir hiç. CHP’nin bu süreçte tek yaptığı birkaç rapor hazırlamak, şu anda geçmişte hazırladıkları o raporların hadi gerisindeler. MHP bu süreçte küfür etmekten, hakaret etmekten, öfke ve nefreti büyütmekten bir de şehit cenazelerini istismar etmekten başka hiç bir şey ama hiç bir şey yapmadı. Her Salı Bahçeli’yi dinleyin nefret, kin, intikam, küfür ne isterseniz var. İktidarda oldukları zamanlarda çözüme yanaşmadılar. Muhalefette oldukları dönemlerde de çöz dürmediler. Biz çözüyoruz, hiç kimsenin de çözmesine müsaade etmeyiz dediler. 30 yıl boyunca nasıl diretilirse bugünde aynı şekilde diretiyorlar. 30 yıl boyunca çözümün önünde nasıl engel oldularsa bugünde aynı şekilde engel oluyorlar. Dikkat edin, hiçbir tasarıları yok, hiçbir tasavvurları yok, hiçbir önerileri yok hatta neyi eleştirdiklerini neye karşı çıktıklarını dahi bilmez haldeler. Bizi ihanetle suçlayacak kadar, izanları yitirmiş, kaybetmiş olanlara buradan açık söylüyorum, biz terör karşısında 30 yıl milli bir duruş sergilemediniz. Bugünde milli bir duruş sergileyemiyorsunuz. Eğer ortada bir ihanet varsa, o ihanet gençlere olan ihanettir, annelere olan ihanettir,annelere olan ihanettir, bu terörün çözülmesini engelleyerek millete yapılan ihanettir.”¹⁸⁶

¹⁸⁴ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 12 Şubat 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

¹⁸⁵ Aristoteles, s. 150.

¹⁸⁶ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 5 Mart 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

Bu bölümde, konuşmacı, terörü desteklemek ile terörü sonlandırmaya yönelik adımları önlemeye çalışmanın, her ikisinin de sonucu ihanet anlamına geleceği için, eşdeğer olduğunu iddia etmektedir.

On sekizinci kanıtlama yolu, insanların seçimlerinin her zaman aynı olmayabileceği gerçeğini temel alır¹⁸⁷. Örnek:

“MHP Genel Başkanı Hükümetin ortağı olduğu dönemde bu görüşmelerden habersizse, o daha da vahimdir. Benim haberim yoktu diyene sorarlar, sen o hükümette bostan korkuluğu muydun?

Payanda mıydın, vitrin süsü müydün, neydin?

Üstelik o dönemde teröristler ülke dışına çıkarken adeta süreci bozmak için sabotajlar yapılmıştır, terör örgütü en zayıf zamanında olduğu halde tamamen bitirmek için çaba sarf edilmemiş, tam tersine terör örgütüne adeta yeniden palazlanması için fırsat tanınmıştır. AK PARTİ İktidara geldiğinde de o yeniden palazlandırılan terör örgütü ilginç bir şekilde eylemlerine devam etmişti.

1999 süreci için 3 maymunu oynayan Bahçeli, o gün kuzu kesilen Bahçeli şu anda kükreyen aslan rolleri kesiyor. Sayın Bahçeli, 1999’da neden kükremedin ya? 1999’da neden ihanet var diye ortalığı velveleye vermedin? Neden Hükümetten çekilmedin? Madem İmralı’yla görüşmek senin dilinde ihanettir, bölücülüktür de, o zaman 1999’da sana göre ihanete, bölücülüğe niye ortalık ettin?

Şimdi değerli arkadaşlarım, biz CHP ve MHP’nin, onlarla birlikte bazı emekli siyasetçilerin İşçi Partisinin yedeği haline geldiğini ifade ettik. Türkiye genelinde yapılan eylemlere bakın, CHP’nin, MHP’nin, İşçi Partisinin iç içe geçtiğini, omuz omuza eylem yaptığını görürsünüz; bunların hepsinin belgeleri elimizde mevcuttur. MHP il başkanları ile İşçi Partililerin aynı eylemde, aynı karede poz verdikleri fotoğraflar elimizde mevcuttur. Biz bunu hatırlattığımızda MHP Genel Başkanı yargıya müdahale etmemizi, İşçi Partisi’nin Genel Başkanının Silivri’den çıkarılmasını bizden istiyor.”¹⁸⁸

Konuşmacının iddiasına göre, muhatap tercihlerini zaman içerisinde değiştirmiştir. Konuşmacı, muhatap tarafından, bir takım eylemleri gerçekleştirmeyi başaramamakla suçlanmaktadır. Oysa muhatabın kendisi de aynı eylemleri geçmişte hayata geçirememiştir.

On dokuzuncu kanıtlama yolu, bir eylemin muhtemel sebebinin, gerçek sebebi olarak kabul edilmesine dayanır¹⁸⁹. Örnek:

¹⁸⁷ Aristoteles, s. 151.

¹⁸⁸ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 7 Mayıs 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

¹⁸⁹ Aristoteles, s. 151.

“Şimdi soruyorum, aile içi şiddet, boşanma, geçimsizlik, aklınıza hangi kötülük gelirse gelsin, bakıyorsunuz altında bağımlılık çıkıyor; öyle mi? Çoğunda bu var. Zaten kafayı bulduğu zaman bakıyorsun, hele bir de aşırı gittiyse tekme, tokat evde hanımını duman ediyor. Bunlar birer vaka ya, bunlar yaşanan şeyler. Bunları görmemezlikten gelemeyiz.”¹⁹⁰

Konuşmacı, aile içi şiddet ve boşanmaların muhtemel sebeplerinden birisi olan “bağımlılığı”, gerçek sebep olarak ele almaktadır.

Yirminci kanıtlama yolu, yapılacak bir işin faydalarının zararlarından daha çok olacağı veya bu durumun tam tersinin iddia edilmesiyle bir eylemin teşvik edilmesi veya engellenmesini esas alır¹⁹¹. Örnek:

“Bakın sevgili gençler, sizlere hitap ediyorum özellikle, tüm ülkemdekilere, hem Taksim’de, hem diğer illerde, özgürlük ve yaşam tarzlarına müdahale gösterilerin ve göstericilerin arkasına sığındığı gerekçeler oldu bu ülkede. Bakın burası çok önemli, çünkü bunların özgürlük diye bir derdi yok. Bunlar özgürlük derken başkalarının özgürlük alanına tecavüz etmişlerdir. Niye? İşte bakın şu anda Taksim’de oteller yüzde 80 boşalmıştır. Bu şimdi birilerinin özgürlük alanına tecavüz değil mi? İstiklal Caddesi’ndeki esnaf ciroları itibarıyla adeta, çökmüştür bira satanlar hariç, bu hale gelmiştir.”¹⁹²

Özgürlük için eylem yapan gençlere seslenen konuşmacı, eylemlerinin sonuçlarının, başkalarını maddî ve manevî zarara uğratmak ve onların özgürlüklerini engellemek olduğunu dile getirerek, eylemlerin sonlandırılmasını istemektedir.

Yirmi birinci kanıtlama yolu, insanların ancak mevcut ya da muhtemel olgulara inanabilecekleri düşüncesinden hareket eder. Bu kanıtlama yolu özellikle imkânsız olduğu iddia edilen şeylerin aslında mümkün olduğunu göstermek için kullanılabilir¹⁹³. Örnek:

“Bakın ben defalarca bölge için kurduğumuz hayalleri sizlerle paylaştım. Bunlar gerçekleşmeyecek hayaller değil, bunlar bizim kararlılıkla, samimiyetle arkasına düştüğümüz, gerçeğe dönüştürmek için adeta çırpındığımız hayaller. Arkadaşlar, Şanlıurfa neden Türkiye’nin, Ortadoğu’nun hatta dünyanın bir tarım merkezi, tahıl merkezi olmasın? Muş neden bölgedeki ihracatın üssü olmasın? Van neden bölgenin bir sanayi merkezine dönüşmesin? Hakkari Üniversitesi neden uluslararası bir üniversite olmasın? Hakkari sokaklarında dünyanın her ülkesinden gelen öğrenciler neden

¹⁹⁰ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 28 Mayıs 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

¹⁹¹ Aristoteles, s. 151.

¹⁹² Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 11 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

¹⁹³ Aristoteles, s. 152.

dolaşmasın? Ağrı Dağı'nın, Cudi'nin, Süphan'ın eteklerinde, Mardin'in sokaklarında, Diyarbakır'ın caddelerinde Paris'teki, Londra'daki, Prag'daki kadar neden turist olmasın, geziniyor olmasın? Anneler, babalar dağa kaçırılan çocuklarının yolunu gözleyeceklerine, okul yolunu, fabrika yolunu gözetlesinler istiyoruz. Akşam bir sofraya kurulsun dedeler, nineler, anneler, babalar, çocuklar hep birlikte o sofranın başında muhabbet etsin istiyoruz. Bırakın kepenk kapatmayı öyle bir güven ortamı, öyle bir güvenlik ortamı olsun ki, dükkanları kapıları dahi kapatılmasın. Silah seslerinin, bomba seslerinin, çığlıkların, feryatların, ağıtların değil, çocuk seslerinin egemen olduğu, gece yarılarında kadar muhabbetlerin devam ettiği sokaklarımız, caddelerimiz olsun. Bu zor değil değerli arkadaşlarımız, bunlar bizim hayallerimiz ama sadece hayal değil, bunlar bizim hedeflerimiz. Yıllarca yurt dışına çıkan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Batı'daki o şehirleri, o huzuru, güven ortamını görüp iç çektiler, yıllarca başkalarına gıptayla baktılar. Kalktılar iş için, ekmek için, özgürlük için çocuklarına aydınlık bir istikbal kurmak için başka ülkelere göç ettiler. Allah aşkına benim milletim neden başka ülkelere gıptayla baksın? Benim milletim neden başka milletlerin gerisinde kalsın? Benim ülkem neden özlem içinde, hasret içinde yaşasın? Soruyorum, bizim neyimiz eksik? Bizim tarihimiz var, zengin bir medeniyetimiz var, bizim bir medeniyet tasavvurumuz var, genç nüfusumuz, dinamik bir nüfusumuz var. Biz neden başka diyarlara bakıp iç geçirelim? Biz dünyaya nizam vermiş, dünyada sistem kurmuş bir milletimiz. Biz camiler, köprüler, hanlar, kervansaraylar kadar çarşı, pazarlar kurmuş o çarşı pazarlara, ticarete, ekonomiye yön vermiş bir medeniyetin mensuplarıyız. 480 bin kilometrekare üzerinde değil 3 kıta üzerinde, 24 milyon kilometrekare alanda adaleti tesis etmiş, özgürlükleri güvence altına almış, birlikte var olma kültürünü yaşatmış bir milletiz. Biz her şeyin en iyisini hak ediyoruz hem de ziyadesiyle halk ediyoruz. Biz 780 bin kilometre karelik vatan toprağıyla dünyaya bakamayız, bizim bakışımız çok daha farklı olmalı.”¹⁹⁴

Konuşmacı, bu bölümde, gerçekleşmesi zor gibi görünen hayallerini sıralamakta ve söz konusu hayallerinin gerçekleştirilmesi için gerekli olan güç ve inancın bulunduğu altını çizmektedir.

Yirmi ikinci kanıtlama yolu, bir iddianın zaman, eylem veya kullanılan ifadeler bakımından çelişkiler içerdiğini göstermeye dayanır. Bu çelişkiler, iddia sahibiyle, konuşmacının kendisiyle veya her ikisiyle ilişkilendirilebilir¹⁹⁵. Örnek:

“Polisimin de yanlışları vardır doğrudur, yanlışları olanlarla ilgili de zaten Bakanlığım gerekli soruşturmayı, araştırmayı yapıyor. Ama burada şöyle olaya geniş baktığınız zaman zulme uğrayan polisimizdir, şiddete uğrayan polisimizdir. Yüzlerce kayaları atıyorlar, taş parçalarını atıyorlar, kilit taşlarını atıyorlar o sadece kalkaniyle duruyor. Bu olayları lütfen herkesin görmesi lazım. Güya espri sloganları gösteriyorlar duvarlara, yollara yazdıkları o çok ağır hakaretleri gizliyorlar. Bizden de meseleyi böyle görmemizi istiyorlar. Onlar yıkacak, yakacak biz görmeyeceğiz. Onlar en ağır hakaretleri edecek biz görmeyeceğiz. Onlar kamu düzenini bozacak, halkı rahatsız

¹⁹⁴ Recep Tayyip Erdoğan'ın, partisinin 2 Nisan 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

¹⁹⁵ Aristoteles, s. 152.

edecek biz görmeyeceğiz. Tencere, tava gece yarılarna kadar tencere tava dinlettiler millete yahu siz nasıl çevrecisiniz hani çevreciydi bunlar, hani CHP'liydi bunlar, hani bunlar sakindi. Çevreciliğin içinde gürültü kirliliği yoktur, görüntü kirliliği yoktur. Eğer gerçek çevreciysen olay sadece ağaç dikmek veya ağaca sahip çıkmak değildir, yeşile sahip çıkmak değildir bunlar canım canım o saksı çiçeklerini dev saksı çiçeklerini bile yerlere yıktılar, yerlerde onlarla barikat oluşturdular. Ve tencere, tavayla da imtihanın olduğu o İstanbul mitingini yaptığımız gün gecesinde İstanbul'da saat 4'e kadar tencere tavayla bunlar maalesef o gençleri, o yavruları rahatsız ettiler niye bunları konuşmuyorsunuz?"¹⁹⁶

Burada, konuşmacı, çevre hassasiyetiyle eylem yaptıklarını iddia eden insanların, çevreye verdikleri zararlardan örneklerle değinmek suretiyle, ortada çok ciddi bir çelişkinin olduğunu anlatmaktadır.

Yirmi üçüncü kanıtlama yolu, konuşmacı hakkında oluşmuş kötü bir algının sebeplerinin olduğunun, dolayısıyla edinilmiş olan söz konusu izlenimin aslında yanlış olduğunun gösterilmesini temel alır¹⁹⁷. Örnek:

"Bana Başbakan çok sert, Başbakan çok öfkeli diyorlar, Başbakan alttan alsın, Başbakan bunları görmesin, duymasın diyorlar. Onlar zaten başından beri senaryoyu bunun üzerine kuruyorlar. Çok enteresan, ağacı gösteriyorlar ama yağmalamayı gizliyorlar. Türk bayrağını gizliyorlar, ama yakılan Türk bayrağını kaçırıyorlar, paçavraları gizliyorlar. Mustafa Kemal'in askerleriyiz diyorlar, ama yakılan bayrağımızı ve bunun yanında da özellikle bakıyorsunuz Cumhuriyet Anıtında, Atatürk Anıtında Taksim Meydan'ında bakıyorsunuz teröristlerle Atatürk'ün yan yana, bayrağımızın yan yana resimlerini görmemezlikten geliyorlar.

Neredesin Cumhuriyet Halk Partisi niye indirmedin, ulusalcılar neredesiniz niye indirmediniz? Aynı şekilde Atatürk Kültür Merkezi işgal altındaydı hatırlayın, Atatürk Kültür Merkezi işgal altındayken orada asılan pankartlarda, paçavralarda ne vardı? Bakıyorsunuz teröristlerin posterleri vardı. İlegal, legal örgütlerin paçavraları vardı ve Başbakana da hakaret içeren paçavralar vardı değil mi? Ve günlerce onlar orada asılı durdu ne oldu Cumhuriyet Halk Partisine müdahale etti mi? Etmedi. Ulusalcılar müdahale etti mi? Etmedi. Kuzey Afrika'dan döndüm baktım ki hala bunlar duruyor, durunca İçişleri Bakanına ne diyecektim? 24 saat içinde bunları temizle."¹⁹⁸

Bu bölümde, konuşmacı, kendisine yöneltilen, "sert" olduğu yönündeki eleştirilere cevap vermektedir. Verdiği cevapta, zaman zaman sert olmasına sebep olan bir takım olayların varlığından söz etmektedir.

¹⁹⁶ Recep Tayyip Erdoğan'ın, partisinin 25 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

¹⁹⁷ Aristoteles, s. 152.

¹⁹⁸ Recep Tayyip Erdoğan'ın, partisinin 25 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

Yirmi dördüncü kanıtlama yolu, her sonucun bir nedene bağlı olması gerektiği için, neden yoksa sonucun da olamayacağı ilkesini temel alır¹⁹⁹. Örnek:

“PKK’nın kuyruğuna takılacak olan bu 7 çarpı 9’luklar, Türkiye genelinde sözüm ona barışı, kanın durmasını ve çözümün önemini anlatacaklardır.

Başbakan Erdoğan madem sözde çözüm sürecine yüzde 60’ı bulan bir desteğin olduğunu ileri sürmektedir, o halde neden ve niçin değişik meslek gurubundan 63 kişiyi toplama ve görevlendirme gereği hissetmiştir?

Başbakan Erdoğan bu 63 kişiyi maşa olarak mı kullanacaktır?

Hepsinden daha da önemlisi Türk milletini bölünmeye, bölücü terörün hain taleplerine ikna etmeye ne hakla kalkışmış, ne yetkiyle PKK’yı Anadolu’nun her köşesine taşımaya karar vermiştir?”²⁰⁰

Burada konuşmacı, halkı ikna etmek için yürütülen çalışmaların varlığının, halkın ikna olmamasından kaynaklandığını iddia etmektedir. Halkın, söz konusu süreçle ilgili olarak, muhatabın ileri sürdüğü gibi bir desteği yoktur; eğer olsaydı, onları ikna etmek için bir çalışma yapmaya gerek kalmazdı.

Yirmi beşinci kanıtlama yolu, suçlanan bir insanın, aslında kendi çıkarlarına daha uygun bir yol varken, o yolu tercih etmemiş olmasının ispat edilmesine dayanır. Bu kanıtlama yolu yanıltıcı olabilir, çünkü hangi eylemin bir insanın çıkarlarına daha uygun düşeceği çoğunlukla olaydan sonra açığa çıkar²⁰¹. Örnek:

“Ama ben burada bir şeyi söylemek zorundayım; bu ülkede insanlar düşüncelerinden, inançlarından dolayı sadece Diyarbakır zindanlarında veya zindanında zulüm görmediler. 1980’lerde Diyarbakır zindanında, Mamak’ta, Metris’te yaşatılanlar dışarıda farklı kesimlere, farklı gruplara zamana yayılmış olarak aynı derecede vahşice yaşatıldı. Gerek bu kadronun içindeki onlarca arkadaşım, gerek bu salonun dışındaki 10 binlerce, 100 binlerce kardeşim bu zulmü iliklerine kadar yaşadılar. Daha ilk gençlik yıllarımızdan itibaren biz o zulmün duvarına çarptık, namaz kılıyoruz diye bizimle alay ettiler, imam hatipliyiz diye bizi aşağıladılar, başörtüsü takanları dışladılar, sakalı olanı, elinde tespih olanı, hatta selamun aleyküm diyerek Allah’ın selamını vereni bile ötelediler, kitaplarımız yasaklandı, düşüncelerimiz sakıncalı diye yaftalandı, gazetelerimiz, dergilerimiz, hatta siyaset yaptığımız partilerimiz kapatıldı. Bizim için, bizim gibi diğer birçokları için siyasetin yolları tılandı, siyaset yapmanın önünü türlü engellerle bir defa tıkadılar. Bizzat benim en yakın arkadaşlarım, kardeşlerim kalleşçe şehit edildiler. Eşi başörtülü olduğu için işinden edilenler oldu, eşi işten atıldığı için bunalıma giren, çocuklarının önünde defalarca intihara teşebbüs eden kadınlar oldu. Kendi öz yurdunda kendi vergisiyle

¹⁹⁹ Aristoteles, s. 152.

²⁰⁰ Devlet Bahçeli’nin, partisinin 9 Nisan 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Milliyetçi Hareket Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/2698/index.html

²⁰¹ Aristoteles, s. 153.

yapılmış okullarda okuyamayıp yurt dışında çözüm arayan nice kızlarımız, nice gençlerimiz oldu. İnsanların çalışma hakkı, iş kurma hakkı, okuma hakkı, düşüncelerini ifade etme hakkı kısıtlandı, engellendi, yok edildi, birçoğunun hayat hakkı elinden alındı. Komplolarla, tahriklerle, türlü oyunlarla, çirkin senaryolarla inançlarımız, değerlerimiz, kutsallarımız ayaklar altına alınıp çiğnenmek istendi. Birileri Diyarbakır zindanında veya zindanlarında en ağır işkenceler altında feryat ederken, bizler de, bizim gibi niceleri de büyük Türkiye hapishanesi içinde öz yurdunda garip, öz vatanında parya muamelesi gördük.

Ama dikkatinizi çekiyorum; hiçbir zaman elimize silah almayı aklımızın ucundan bile geçirmedik. Sokağa çıkıp anarşi üretmeyi aklımızın uçundan bile geçirmedik. İllegalite yolunda veya illegalite yoluna sapmayı aklımızın ucundan bile geçirmedik. Çünkü biz düşüncelerimize inandık, biz inançlarımıza güvendik, en önemlisi de biz, aziz milletin her bir ferdiyle bizimle aynı safta olduğuna, bizimle birlikte olduğuna yürükten iman ettik. Onlar vurdu biz büyüdü, onlar vurdu biz güçlendik, yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer olduğunu aklımızdan hiçbir zaman çıkarmadık. Sabrettik, direndik, mücadele ettik, sebat ettik ve işte bugünlere ulaştık.”²⁰²

Konuşmacı, geçmişte yaşamış oldukları tüm sıkıntılara ve uğramış oldukları tüm haksızlıklara rağmen, yasal olmayan hiçbir eyleme, mümkün olduğu halde, meyletmediklerini ve başarıyı sabırlı bir mücadele ile elde ettiklerini anlatmaktadır.

Yirmi altıncı kanıtlama yolu, bir eylemle geçmişteki bir eylem arasında uyumsuzluk varsa, ikisini birlikte değerlendirmeyi temel alır²⁰³. Örnek:

“Bizim hükümet olduğumuz yılları ağızına dolayan Başbakan, kendisini rehabilite ve teskin etmek amacıyla, iktidar yıllarımızda İmralı canisiyle görüşüldüğünü ileri sürmüştür.

İmralı’da yatan canibaşı 15 Şubat 1999 tarihinde yakalanmıştır. Bir gün sonra Türkiye’ye getirilmiş ve doğrudan İmralı cezaevine gönderilmiştir. Bunlar oluyorken Milliyetçi Hareket Partisi henüz TBMM’de değildir ve 56’ıncı hükümet işbaşındadır. Terörist başının yargılanmasına 31 Mayıs 1999 tarihinde başlanılmıştır.

Sayın Başbakan bilmelisin ki, İmralı canisi sadece ve sadece bağımsız yargı marifetince sorgulanmış, kendisinden işlediği cinayetlerin hesabı sorulmuştur.

Pazarlık başka bir şeydir, sorgulama, ifade alma, soruşturma ve kovuşturma başka bir şeydir. Nasıl bir yalana batmışsın ki, sorgulamayla pazarlığı birbirine göz göre göre karıştırıyor, bundan da çıkar umuyorsun?”²⁰⁴

²⁰² Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 15 Ocak 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

²⁰³ Aristoteles, s. 153.

²⁰⁴ Devlet Bahçeli’nin, partisinin 7 Mayıs 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Milliyetçi Hareket Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/2813/index.html

Burada konuşmacı, kendilerinin iktidarda oldukları dönemde gerçekleştirdikleri bir eylemin, bugünkü iktidarın bir eylemiyle uyuşmadığını iddia etmekte ve aradaki farklılıkları dile getirmektedir.

Yirmi yedinci kanıtlama yolu, eski hataları kullanarak suçlamada bulunmaya veya savunma yapmaya dayanır²⁰⁵. Örnek:

*“Değerli kardeşlerim, Dersim katliamının olduğu dönemde bu ülkenin tek partisi, iktidarı hangi partiydi? Cumhuriyet Halk Partisi’ydi. Peki Cumhuriyet Halk Partisi o katliam karşısında ne yaptı? Herhangi bir tavır oldu mu? Olmadı. Bu dönemin Başbakanı olarak ben o dönemde yapılmayan özür beyanını bizim hiçbir taksiratımız olmamasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti Devleti adına Tayyip Erdoğan yaptı, özür diledim.”*²⁰⁶

Konuşmacı, geçmişte yapılmış olan bir hatayı rakip siyasî partiye mal etmekte ve bu hatayı kullanarak bir suçlamada bulunma yoluna gitmektedir.

Yirmi sekizinci kanıtlama yolu, isimlerden anlam çıkarma esasına dayanır²⁰⁷. Örnek:

*“Bu millet için Mevlana neyse Yunus Emre’de odur. Bu millet için Pir Sultan Abdal neyse Süleyman Çelebi’de odur. Hacı Bektaş Veli’yi Akşemsettin’den, Ahmet Hani’yi Mehmet Akif’ten, Fuzuli’yi Nedim’den, Karacaoğlu’nı Emrah’tan ayrı düşünmek mümkün değildir. Her zaman söyledim, bugünde söylüyorum bütün bu isimler onlar gibi niceleri bu milletin hamurudur, mayasıdır, temelidir. Eğer bu isimlerden bir tekini çekip alırsanız, dışlarsanız milletin gönül tellerini koparır, milleti temelsiz, dayanıksız bırakırsınız. Tarihin acılarını büyüterek değil, istikbalin umutlarını çoğaltarak geleceğe ilerlemek zorundayız.”*²⁰⁸

Burada, geçmişten bazı önemli şahsiyetlerin isimlerini zikreden konuşmacı, o şahsiyetler arasında hiçbir fark gözetmediklerini ifade ederek, aslında o isimlere yüklediği anlamlar üzerinden, bu topraklarda yaşayan farklı gruplardan insanlara karşı bir ayrımcılık yapmadıklarını ima etmektedir.

Sonuç olarak, bu bölümde ele alınan kanıtlama yolları bir hatibin inandırıcılığını büyük ölçüde destekleyen unsurlar olsa da, kanıtlamanın başarısı, hatibin doğru yolları seçebilme ve uygulayabilme maharetine bağlıdır. Birbirlerine herhangi bir mecrada

²⁰⁵ Aristoteles, s. 153.

²⁰⁶ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 25 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

²⁰⁷ Aristoteles, s. 153.

²⁰⁸ Recep Tayyip Erdoğan’ın, partisinin 25 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013 <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>

rakip olan hatiplerin, bu kanıtlama yollarını yanlış kullanmaları sonucunda karşı tarafa bir fırsat verme riski her zaman mevcuttur. Dolayısıyla, kanıtlama yollarının, dikkatli kullanılması koşuluyla, her hatip için güçlü bir silah olacağını söylemek yerinde olacaktır.

3.2. SAHTE MATVÎ KIYASLAR VE ÇÜRÜTME

Retorikte, insanları ikna etmek için olumlu kanıtlama yollarının yanı sıra sahte matvî kıyaslar ve çürütme metotları da kullanılabilir.

Sahte matvî kıyasların kullandığı kanıtlama yolları dokuz bölümde incelenebilir.

1. Sahte matvî kıyaslar kullanılan belli sözcüklerle ifade edilebilir. Örneğin, hatip “dolayısıyla” ifadesi ile başlanan bir cümle kurarak, düşüncesini, aslında ortada olmayan bir takım öncüllerin sonucuymuş gibi dile getirebilir. Bu uygulamada dinleyicileri yanıltan husus, ifadenin sergilenme şeklidir. Bu tür kıyasları kurmanın bir başka yolu da, eş anlamlı veya eş sesli kelimeler kullanmaktır²⁰⁹.

2. Parçaların bütünle veya bütünün parçalarla eşdeğer olduğu ve aynı özellikleri taşıdığı söylenebilir²¹⁰. Örnek:

“Taksim Gezi Park’ı olayı bir şeyi daha öğretti. Cumhuriyet, gerçekten gereğini yapmış. Cumhuriyeti emin ellere teslim etmiş Mustafa Kemal Atatürk, gençlere emanet etmiş. O kadar ki bizim bu gençlerimiz, yerküreyi biliyorlar, dünyayı biliyorlar; sorunları biliyorlar, ülkemizi biliyorlar, ülkemizin sorunlarını biliyorlar. Onlar, Avrupalı akranlarına göre daha ilerideler çünkü yerel kültürümüzü de uluslararası kültürle merz ettiler. Onlarla her zaman gurur duyacağız; onlar bizim geleceğimiz, onlar bizim güvencemiz. O kadar ki ‘Efendim, bunlar dört ağaca sahip çıkıyorlar.’ Bunu söyleyen insanda ağaç sevgisi olabilir mi? Ağaç sevgisi olmayan insanda insan sevgisi olabilir mi? İnsan sevgisi olmayan bir insanın ülkeyi yönetme kudreti olabilir mi? O çocuklarımız eylem yaptı, doğrudur. Bütün dünya sahip çıktı, doğrudur. Kirlenen yerleri temizlediler, doğrudur. Kütüphane kurdular kendilerine, doğrudur. Bütün halk destek verdi, doğrudur. Ama bir kara kafa, dünyayı keşfetmemiş, dünyayı kendi merkezi olarak bilen bir insan bunlara karşı çıkıyor. O istediği kadar karşı çıksın nehir, okyanuslara mutlaka ulaşacaktır. Toplandılar, hiçbir ayrım yapmadılar aralarında. Bu insanlar farklı dünya görüşlerine sahiptiler. Kimi başörtülü kimi başörtüsüz, kimi genç kimi yaşlı bir aradalar, farklı siyasal görüşleri savunuyorlar ama bir arada ‘bizim özel yaşamımıza müdahale etmeyin.’ diyorlar. Ne kadar güzel değil mi? Bir demokrasi dersini veriyorlar siyasal iktidara ‘Sen bizim özel yaşamımıza müdahale edemezsin’ diyorlar. Hatta o kadar ki kendisine birkaç metreden gaz sıkın polise bile ellerini uzattılar bunlar. Orantısız güç kullanıldı, coplarla, panzerlerle, TOMA’larla üzerlerine

²⁰⁹ Aristoteles, s. 154-155.

²¹⁰ Aristoteles, s. 155.

gidildi ama bunlar yılmadılar çünkü bunlar idealisti; bunların kişisel hiçbir beklentileri yoktu. Onların beklentileri Türkiye'nin geleceği üzerine kurulu idi. O nedenle, o gençlere hepimizin saygı duyması gerekiyor."²¹¹

Bu konuşmada, bir topluluğu oluşturan bireylerin bir takım özellikleri anlatılarak, aynı özelliklerin topluluğun bütününde var olduğu şeklinde bir yargı söz konusu edilmektedir.

3. Düşünceler öfkeli bir dil ile ifade edilebilir²¹². Örnek:

*"Geçtiğimiz hafta sonunda AKP'nin Ankara ve İstanbul'da olmak üzere iki açık hava toplantısı yapılmıştır. Başbakan Erdoğan'ın yaptığı konuşmalar her haliyle ibretlik ve esef vericidir. Ancak Başbakan'ın zırvalarından daha da önemlisi, Üç Hilal ve bozkurt amblemlerinin bazı alçaklar tarafından miting meydanlarında açılarak sallanması olmuştur. Bu durum karşısında Başbakan hemen pür dikkat kesilmiş ve arkasından da "MHP'li kardeşlerime teşekkür ediyorum" sözlerini sarfetmiştir. Şunu herkes bilmelidir ki, Başbakan'ın teşekkürünü kabul edecek hiçbir dava arkadaşım yoktur. AKP'nin mitinginde Üç Hilalimizi ve bozkurt simgemizi çalarak kullananlar da MHP'li olmadığına göre, Başbakan dolandırıcılara, sokak serserilerine teşekkür etmiş sayılacaktır. Üç Hilalin ve bozkurt simgesinin AKP mitinginde kullanılması çok net siyasi bir entrikadır. Bunun tarafımızdan hoş görülmesi de düşünülemeyecektir. Bu ahlaksızlığın içinde kimlerin olduğu, kimlerin parmağının bulunduğu az çok bellidir. Başbakan Erdoğan; yavuz hırsız ev sahibini bastırır mealinden yaptığı konuşmaları bir yana bırakmalı, siyasi ahlaksızlığın ve milli irade saygısızlığının hesabını vermelidir. Ve bu tezgahın içindeyse hemen özür dilemeli, paralı askerlerini yargıya teslim etmelidir."*²¹³

Konuşmada, "zırva", "alçaklar", "dolandırıcılar", "sokak serserileri", "entrika", "siyasi ahlaksızlık", "milli iradeye saygısızlık", "tezgâh" ve "paralı askerler" gibi ifadeler yer verilmesi suretiyle, iddialar dile getirilirken öfkeli bir dil kullanımının tercih edildiği görülmektedir.

4. Düşünceler yalnızca bir örnek veya gösterge ile ifade edilebilir²¹⁴. Örnek:

"Mehmet Haberal, demokrasi âşığı bir kişi, on binlerce öğrenci yetiştirmiş, bütün mal varlığını kurduğu bir vakfa bağışlamış yani kendisini ve mal varlığını topluma adanmış bir kişi. Rahmetli Ecevit, cumhurbaşkanlığı seçiminde geldi dedi ki 'Sen bizim cumhurbaşkanı adayımız ol.' Haberal dedi ki 'Ben Parlamenta'ya saygılıyım, eğer cumhurbaşkanı seçilecekse Parlametodan seçilsin, bir milletvekilinden olsun. Ben

²¹¹ Kemal Kılıçdaroğlu'nun, partisinin 11 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Cumhuriyet Halk Partisi TBMM Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 <http://www.chp.org.tr/?p=117544>

²¹² Aristoteles, s. 156.

²¹³ Devlet Bahçeli'nin, partisinin 18 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Milliyetçi Hareket Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/2878/index.html

²¹⁴ Aristoteles, s. 156.

kabul etmiyorum.’ dedi. Şimdi, biz bunu ‘Darbeci’ diye ömür boyu hapse mahkûm ettik. İnsanda biraz vicdan olur. Demokrasiyi bu kadar savunan, ‘Ben milletvekili olmadığım için cumhurbaşkanı olmak doğru değildir’ diyen bir insan, nasıl darbeci olabilir? Hangi akılla mantıkla bu iddiayı gündeme getirebilirsiniz?’²¹⁵

Konuşmaya konu edilen kişiyle ilgili olarak olumlu bir örnek dile getirilerek, onun suçsuzluğu kanıtlanmaya çalışılmakta, üstelik onu suçlayanların nasıl bir haksızlık yaptıklarından söz edilmektedir.

5. Tesadüfî bir olay esas alınabilir²¹⁶. Örnek:

“Her hanede üzüntü, her hanede bezginlik ve bitkinlik vardır; gelin görün ki Başbakan bunlara duyarsız ve vicdansız yaklaşmıştır.

Reyhanlı ziyaretini önce 30 Mayıs diye ilan eden, arkasından da bizim mitingimize manidar şekilde denk getiren Başbakan acıları paylaşmaktan ziyade bunlardan nemalanacak ve siyasetine alet edecek kadar sorumsuz ve insafsızdır.

Reyhanlı’nın canı yanmışken, koştura koştura ABD’ye giden, vahşeti engelleyemeyen ve politikalarıyla da buna çanak tutan Başbakan’ın Reyhanlılı kardeşlerimin yüzüne utanç duymadan, ciğeri yanmadan nasıl bakabildiği de gerçekten merakımızı celbeden bir konu olarak karşımızdadır.”²¹⁷

Burada konuşmacı, yaşanan bir saldırı ile suçlamak istediği kişinin rastlantısal olarak aynı döneme denk gelen yurt dışı seyahati arasında bir bağ kurmaya çalışmaktadır.

6. Sonuca dayalı kanıtlar ileri sürülebilir²¹⁸. Örnek:

“Değerli arkadaşlarım, Gezi Parkı olayının iki yönü var. Birinci yönü şu: 2010 referandumuyla başlayan, 2011 kanun hükmünde kararnamelerle devam eden bir süreç. Bu süreç içinde yargı siyasal iktidar tarafından tahakküm altına alındı. Parlamento açıkken Parlamento bir tarafa itilip kanun hükmünde kararnameler çıkarılarak Parlamantonun saygınlığına gölge düşürüldü. Yine bu süreç içerisinde, defalarca uyardımıza karşın, demokrasilerde bunlar olmaz dememize karşın bilinçli bir şekilde ben bildiğimi okurum anlayışını bu ülkede egemen kılmaya çalıştılar. Kendilerine yandaş sendikalar oluşturmaya çalıştılar. Yargıyı siyasallaştırdılar. Özel yetkili mahkemelerle kendisine karşı duranların tamamını yazarını, çizerini, aydınını,

²¹⁵ Kemal Kılıçdaroğlu’nun, partisinin 19 Mart 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Cumhuriyet Halk Partisi TBMM Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 <http://www.chp.org.tr/?p=107717>

²¹⁶ Aristoteles, s. 156.

²¹⁷ Devlet Bahçeli’nin, partisinin 28 Mayıs 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Milliyetçi Hareket Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/2845/index.html

²¹⁸ Aristoteles, s. 157.

akademisyenini, avukatını haislere attılar, toplumu susturmak istediler. Toplum üzerinde bütün baskıları kurdular."²¹⁹

Ortaya çıkmış bir sonuca bağılı olarak kanıtlar ileri sürmeyi hedefleyen konuşmacı, birçok suçlamayı, sanki söz konusu olayların öncülleriymiş gibi dile getirmektedir.

7. Bazı olaylar diğerklerine, sırf onlarla birlikte veya onlardan önce meydana geldikleri için, sebep olarak gösterilebilir²²⁰. Örnek:

*"Değerli arkadaşlarım, Hazreti Ali'nin çok güzel bir sözü var. 'Bana bir harf öğrenenin kırk yıl kölesi olurum' der. Bu eğitime ve insana verdiği önemi göstermesi açısından çok önemlidir. Bir harf öğretirseniz kırk yıl kölesi olacak. Geldiğimiz noktaya bakın. Fatih Hilmioğlu, binlerce, yüzlerce, onlarca insanı yetiştirdi. Bilgisini onlara aktardı. Onların bu toplumda uygar bir kişi olarak yetişmelerine katkı sağladı. Göreviydi bu. Bilgisini, aklını genç kuşaklara aktardı. Sonra aldılar onu hapse koydular. Şimdi kanserle mücadele ediyor. Neden? 'Bana bir harf öğrenenin kırk yıl kölesi olurum' düşüncesinden, on binlerce üniversite öğrencisini yetiştiren bir hocanın, neden olduğu belli olmaksızın bir gerekçeyle yıllarca hapiste tutulmasının aklı ve mantığı gerektiren gerekçesi nedir, birisi çıkıp anlatsın. Böyle bir şey olabilir mi?"*²²¹

Burada, konuşmada adı geçen kişinin hapse atılması ile kansere yakalanması arasında, sırf birbiri ardına gerçekleşmiş olaylar oldukları için, bir sebep-sonuç ilişkisinin kurulması amaçlanmaktadır.

8. Bir olgu, zaman ve koşuldan bağımsız olarak dile getirilebilir²²². Örnek:

*"AKP hükümeti ülkemize sonuçları çok ağır olacak tuzaklar kurmakta, engeller çıkarmakta ve bunalımlar icat etmektedir. Bu siyasi anlayış tarafından toplumsal huzurun kökü kurutulmaktadır. Toplumsal güvenin varlığı linç edilmektedir. Zihinler iki ayrı kampa ayrılmakta, vicdanlar iki ayrı koordinata taşınmakta, hedefler iki ayrı kümeye sevk edilmektedir. Birliğimizin ve birlikte yaşama ülkümüzün tutkalı olan aidiyet duygusu gevşetilmekte ve esnetilmektedir. Gerçek şudur ki, Türk milleti ciddiye ve dikkate alınması gereken vahim bir durumla muhataptır."*²²³

²¹⁹ Kemal Kılıçdaroğlu'nun, partisinin 18 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Cumhuriyet Halk Partisi TBMM Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 <http://www.chp.org.tr/?p=118169>

²²⁰ Aristoteles, s. 157.

²²¹ Kemal Kılıçdaroğlu'nun, partisinin 29 Ocak 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Cumhuriyet Halk Partisi TBMM Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 <http://www.chp.org.tr/?p=102595>

²²² Aristoteles, s. 157.

²²³ Devlet Bahçeli'nin, partisinin 18 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Milliyetçi Hareket Partisi Grup Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/2878/index.html

Konuşmacı, suçlamak istediği kişiyle ilgili olarak, birbirinden bağımsız birçok suçlamayı dile getirmekte, ancak bu konuyla ilgili olarak herhangi bir zaman, koşul veya olaydan söz etmemektedir.

9. Mutlak olan, tikel olanla karıştırılabilir²²⁴. Örneğin, suçlanan kişi zayıf birisi ise onun bu suçu işleyemeyeceği öne sürülürken, güçlü bir kişi suçlanıyorsa onun bu suçu, onu işlemeye gücünün yettiğinin herkes tarafından bilinmesinden dolayı, işlemeyeceği iddia edilebilir. Bu ispat, son derece yanıltıcı bir kanıtlama yoludur ve örnekte olduğu gibi, bir kişinin suçsuzluğunu her durumda savunabilir. Örnek:

“Üç haftadır olaylar devam ediyor. Milletvekillerimiz göstericilerle polis arasına girdiler ‘Bir olay çıkmasın.’ dediler. Valiyle konuştular, bakanlarla konuştular, Emniyet Genel Müdürü ile konuştular, yüz yüze geldiler, konuştular. ‘Demokratik bir eylemi orantısız bir güçle sonlandırmayın, yanlış yaparsınız. Türkiye’yi dünyaya rezil edersiniz.’ dediler. O kadar ki eski bir milletvekilimiz bir provokatörle kavga etme noktasına geldi. Öyle bir mizansen düzenlediler ki TOMA’lara molotof kokteyl atan polisler çıktı ortaya, sivil giyimli. Ama, o gençler yine de polis kardeşlerine ellerini uzattılar, onlara karanfil verdiler ‘Siz bizim kardeşimizsiniz, sizinle çatışmak istemiyoruz. Biz bu ülkede özgürlük ve demokrasi istiyoruz.’ dediler. Geldiğimiz nokta iç açıcı bir nokta değil; ölümler oldu, ölenler bizim insanlarımız. Yaralananlar oldu, yaralananlar bizim insanlarımız. Sakat kalanlar oldu, onlar bizim çocuklarımız. İstanbul’da gözünü kaybeden gencecik bir kızımızı hastanede ziyaret ettim. ‘Çöp bidonunun arkasına saklanmıştım, annemi arıyordum. Taksim’e gezmeye annemle beraber gelmiştik ama gözümü kaybettim.’ diyor. Yazık günah değil mi bu çocuğumuza. O gencecik çocuğun hayalleri vardı, umudu vardı o gencecik çocuğun; yazık günah değil mi? Bunun hesabını kim verecek? Kimden sorulacak bunun hesabı?’”²²⁵

Konuşmacı, suçlanan kişilerin aslında masum olduklarını, çünkü onların polislere karanfil verdiklerini ve karşısındakilere karanfil veren insanların böyle bir suçu işlemelerinin mümkün olmadığını iddia etmektedir.

Bu bölümde son olarak çürütmenin retorikteki kullanımına değinilecektir. Çürütücü matvî kıyasların kullanımı son derece yaygındır, çünkü onlar sınırlı bir alanda iki zıt kanıtı bir araya getirmek suretiyle dinleyici açısından oldukça kolay anlaşılır bir çözüm sergiler²²⁶.

İtirazlar, çürütme yoluyla dört biçimde sergilenebilirler²²⁷:

²²⁴ Aristoteles, s. 157.

²²⁵ Kemal Kılıçdaroğlu’nun, partisinin 18 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yapmış olduğu konuşmadan alıntıdır. Cumhuriyet Halk Partisi TBMM Konuşmaları, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2013 <http://www.chp.org.tr/?p=118169>

²²⁶ Aristoteles, s. 154.

²²⁷ Aristoteles, s. 159.

1. Karşıdaki kişinin ifadesi doğrudan hedef alınabilir.
2. İtiraz, ters bir ifade kullanılarak ortaya koyulabilir.
3. İtiraz, benzer bir ifade kullanılarak dile getirilebilir.
4. Sözüne itibar edilen kişilerin kararları kullanılabilir.

Böylece, bu bölümde, retorikte kullanılması mümkün olan kanıtlama yolları “olumlu kanıtlama yolları”, “sahte matvî kıyaslar” ve “çürütme” başlıkları altında ele alınmış oldu. Anlaşılmaktadır ki, ethos ile ahlakî özellikleri ve pathos ile duyguları mahir bir sanatkâr gibi kullanması gereken iyi bir hatip, aynı zamanda logos ve kanıtlama yollarıyla aklî melekelerinden de faydalanabilmelidir. Güçlü bir hitabetin sırrı da, işte bu üç unsurdan doğru bir biçimde faydalanmaktan geçer.

SONUÇ

Tarih boyunca retorik üzerine yazılmış eserler incelendiğinde, bunların önemli kısmının milattan önce 500-300 yıllarına ait oldukları görülmektedir. Bu kadar eski bir tarihçeye sahip olan retorik, zaman içerisinde önemini asla yitirmemiştir.

Geçmişten bugüne kadar, çok sayıda önemli düşünür bu alana ilgi göstermiş, hatta bu konu üzerine eserler vermiştir. Bu düşünürlerden en önemlilerinden birisi ise, retorikçi sofistlere özgü bir sanat olmaktan da kurtaran, Aristoteles'tir. Onun *Retorik* adlı eseri de, yaklaşık 2300 yıldır hatipleri için bir başvuru kaynağı olma özelliğini muhafaza etmiştir.

Aristoteles, retorikçi, diyalektiğin bir benzeri olarak tanımlamış olsa da, başta İbn Rüşd olmak üzere, mantık üzerine çalışan birçok İslâm düşünürü, retorikçi hitabet şeklinde adlandırarak, mantıktaki beş sanat içerisinde müstakil olarak yerleştirmişlerdir.

Retorikten söz ederken değinilmesi gereken konular içerisinde düzenleme, üslup ve sunuş şekli varsa da, asıl ele alınması icap eden hususlar retorik türleri ve temel unsurlarıdır. Söz konusu türler adlî, siyasî ve törensel; unsurlar ise ethos, pathos ve logos şeklinde sıralanabilir.

Aslında daha fazla türe sahip olduğu iddia edilebilecek olan retorik, Aristoteles'e göre üç temel türe sahiptir. O, bu türleri ifade ederken zaman mefhumunu esas alır ve geçmişteki olayları ele alan türü adlî retorik, içinde bulunulan zamanla ilgili olan türü törensel retorik ve geleceği konu edinen türü siyasî tür şeklinde adlandırır ve bu sonuncusunu retorik türü olarak görür.

Retorik türü temel unsurlarına gelince, inandırmanın, konuşmacının kendisinden kaynaklanması gerektiği yönündeki ilke ethos, dinleyiciden kaynaklanması yolundaki görüş pathos, inandırmayı bizzat konuşmanın sağlaması gerektiğini ileri süren yaklaşım ise logos olarak ifade edilir.

Yukarıda zikredilen unsurların, retorik türü temeli olduğu konusunda, bu alanda çalışmış olan hemen herkes hemfikir. Uzlaşılabilen nokta ise, en önemli unsurun hangisi olduğudur. Platon pathos, Quintilianus ethosu vurgularken Aristoteles retorik türü merkezine açıkça logosu yerleştirmiştir. Bu çalışma da, retorikçi Aristoteles'in bakış açısından ele aldığı için, siyasî retorik ve logos ön plana çıkmıştır.

Logostan bahsederken üzerinde özellikle durulması gereken nokta, iknanın temelinde mantikî kanıtlamanın olduğu gerçeğidir. Bu ifadeden, pathosun temsil ettiği duyguların veya ethosun temsil ettiği konuşmacının ahlakî değerlerinin, inandırma için önemsiz olduğu anlaşılmamalıdır. Ancak, bu unsurların logos şeklinde ifade edilen mantikî kanıtlamaya yardımcı unsurlar olduğu iddia edilmektedir.

Mantikî kanıtlamanın özünde, Aristoteles'in *Retorik*'te maddeler halinde yer verdiği olumlu kanıtlama yolları, sahte matvî kıyaslar ve çürütme vardır. Çalışmanın üçüncü bölümünde bu kanıtlama yolları ele alınmış ve günümüz siyasetçilerinin konuşmalarından alıntılar kullanılarak örneklendirilmiştir.

Çalışma boyunca elde edilen bulgular göstermektedir ki, günümüz siyasî konuşmalarında, Aristoteles tarafından tespit edilmiş olan kanıtlama yollarına örnekler bulmak hiç de zor değildir. Hem zaman, hem de konuşma platformları ciddi anlamda sınırlandırıldığı halde, bu çalışmada onlarca örneğe yer verilebilmiş olması bu iddiayı güçlendiren bir durumdur. Anlaşılmaktadır ki, genelde retorik, özelde ise retorikte kullanılan kanıtlama yolları son derece teknik konulardır ve bir hatipte var olan konuşma ve ikna becerisi, söz konusu yöntemlerin uygulanmasıyla daha etkili hale gelecektir.

Özetlenecek olursa, binlerce yıllık geçmiş i olan retorik sanatının, toplum önünde konuşma zorunluluğu olan herkes tarafından kullanıldığı ve Aristoteles'in *Retorik* adlı kitabının günümüzde dahi her hatip için faydalı bir eser olduğu aş ikârdır.

KAYNAKÇA

Adalet ve Kalkınma Partisi WEB Sitesi (<http://www.akparti.org.tr>)

Ali Sedad, *Mîzânu'l-Ukûl fî'l-Mantık ve'l-Usûl*, Karabet ve Kasbar Matbaası, İstanbul 1303.

Anık, Cengiz, *Siyasal İkna*, Vadi Yayınları, Ankara 2000.

Aristoteles, *Organon III Birinci Analitikler*, (Çev. H. Ragıp Atademir), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996.

_____ *Organon V Topikler*, (Çev. H. Ragıp Atademir), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996.

_____ *Retorik*, (Çev. Mehmet H. Doğan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.
Barış, Gülfidan, "Partizan Seçmenler, Kararsız Seçmenler ve Gezen Oylar", (Ed. Abdullah Özkan), *Siyasetin İletişimi* (ss. 69-84), Tasam Yayınları, İstanbul 2009.

Bektaş, Arsev, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, Bağlam Yayınları, İstanbul 2013.

Butterworth, Charles E., "Rhetoric and Islamic Political Philosophy", *International Journal of Middle East Studies* , 3 (2), 1972, 187-198.

Cumhuriyet Halk Partisi WEB Sitesi (<http://www.chp.org.tr>)

Emiroğlu, İbrahim, *Klasik Mantığa Giriş*, Elis Yayınları, Ankara 2011.

Erzen, Meltem Ünal, "Duygusal Zekâ Yetisinin Siyasal Aktörlerin Performanslarına Etkisi", (Ed. Abdullah Özkan), *Siyasetin İletişimi* (ss. 193-209), Tasam Yayınları, İstanbul 2009.

France, Peter, "The Uses of Rhetoric", *History of European Ideas* , 1 (2), 1981, 133-141.

Goleman, Daniel; Boyatzis, Richard; Mckee, Annie, *Yeni Liderler*, (Çev. Filiz Nayır, Osman Deniztekin) Varlık Yayınları, İstanbul 2012.

Green, Lawrence D., "Aristotelian Rhetoric, Dialectic, and the Traditions of Antistrophos", *Rhetorica* , 8 (1), 1990, 5-27.

İzmirli, İsmail Hakkı, *Felsefe Dersleri*, Hukuk Matbaası, İstanbul 1330.

Köker, Eser, *Politikanın İletişimi İletişimin Politikası*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2007.

- Krebs, Ronald R.; Jackson, Patrick Thaddeus, "Twisting Tongues and Twisting Arms: The Power of Political Rhetoric", *European Journal of International Relations* , 13 (1), 2007, 35-66.
- Marsh, Charles, "Aristotelian Ethos and the New Orality: Implications for Media Literacy and Media Ethics, *Journal of Mass Media Ethics*, 21 (4), 2006, 338-352.
- Meyer, Michel, *Retorik*, (Çev. İsmail Yerguz), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2009.
- Milliyetçi Hareket Partisi WEB Sitesi (<http://www.mhp.org.tr>)
- Muallimoğlu, Nejat, *Bütün Yönleri ile Hitabet*, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 2011.
- Munz, Peter, "The Rhetoric of Rhetoric", *Journal of the History of Ideas* , 51 (1), 1990, 121-142.
- Nichols, Mary P., "Aristotele's Defense of Rhetoric", *The Journal of Politics* , 49 (3), 1987, 657-677.
- Odabaşı, Yavuz, "Siyasal Pazarlama Uygulamalarına Yön Veren Dönüşüm ve Açılımlar", (Ed. Abdullah Özkan), *Siyasetin İletişimi* (ss. 33-51), Tasam Yayınları, İstanbul 2009.
- Özdemir, Emin, *Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.
- Özel, Zühal, "Siyasi Lider İmajları: Gerçekliğin Yeniden Üretilmesi", (Ed. Abdullah Özkan), *Siyasetin İletişimi* (ss. 193-209), Tasam Yayınları, İstanbul 2009.
- Özsoy, Osman, "Propagandanın Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi", (Ed. Abdullah Özkan), *Siyasetin İletişimi* (ss. 193-209), Tasam Yayınları, İstanbul 2009.
- Ross, David, *Aristoteles*. (Çev. Ahmet Arslan) Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Theodorakopulos, Vas. Th., *Attika Retoriğine Giriş*, (Çev. Sema Sandalcı), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2004.
- Turan, Erol, *Siyaset Bilimine Giriş*, Palet Yayınları, Konya 2011.
- Yaman, Ertuğrul, *Konuşma Sanatı (Sözlü Anlatım)*, Savaş Yayınevi, Ankara 2010.
- Yazoğlu, Ruhattin; İmamoğlu, Tuncay, *Klasik Mantık*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2010.
- Yeğin, Abdullah, *Yeni Lûgat*, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Okan BAĞCI
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum 24.07.1976
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü (2000)
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Mantık Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	okan_bagci@hotmail.com
Tarih	11/07/2013